

УДК 930.2:352.07](477.82-25)“14/16”

ЛУЦЬКІ ВІЙТИ У XV – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.

Андрій ЗАЯЦЬ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра давньої історії України та архівознавства
вул. Університетська 1, Львів 79000, Україна

На основі наявного джерельного матеріалу зроблено спробу вивчити час появи інституту війтівства у Луцьку та докладно прослідкувати перебіг його застав, оренд і продажів. Це дало змогу в більшості випадків встановити час перебування війтів на своїх урядах. Війтівство розглядалося його власниками як капітал, з яким можна було проводити фінансові операції. З'ясовано, що основною формою передачі війтівства були застави, які тривали від кількох місяців до кількох років. Щодо продажів війтівств, то вдалося виявити лише три такі випадки. Найчастіша зміна війтів спостерігалась у другій половині XVI – на початку XVII ст. Досить часто судово-врядові функції війти перекладали на лентвійтів, а прибутки від нерухомості здавали в оренду. Спадковість війтівства надавала його власникам особливої ролі в управлінні/самоврядуванні міста, що посилювалося шляхетським статусом війтів. З особливою силою це проявилось у першій половині XVII ст., хоча, з іншого боку, тиск війтів на міську громаду сприяв її консолідації.

Ключові слова: війт, спадкове війтівство, оренди, застави, продажі, міщанство.

Важливим елементом у системі міського самоврядування Луцька ранньомодерної доби був інститут війтівства. Це питання вже так чи так потрапляло у поле зору українських дослідників міської історії Волині та України в цілому, які у своїх студіях приділяли певну увагу луцьким війтам¹. Цій темі присвячені й спеціальні розвідки луцьких дослідниць Оксани Штанько² та Алли Бортнікової³, однак

¹ Петро Сас, *Феодалные города Украины в конце XV – 60-х годах XVI в.* (Київ: Наукова думка, 1989); Тетяна Гошко, *Нариси з історії магдебурзького права в Україні XVI – початок XVII ст.* (Львів: Афіша, 2002); Василь Марочкін, *Українське місто від XV до середини XVII ст. Звичаєво-правова атрибутика як історичне джерело* (Торонто: Hypertext Plus, 1999); Андрій Заяць, “Інститут війтівства в містах Волині XVI – першої половини XVII ст.,” у *Центральна і Східна Європа в XV–XVIII століттях: питання соціально-економічної та політичної історії. До 100-річчя від дня народження Професора Дмитра Похилевича*, ред. Леонід Зашкільняк та Микола Крикун (Львів: ЛДУ імені Івана Франка, 1998), 106–112; Микола Кобилецький, *Магдебурзьке право в Україні (XIV – перша половина XIX ст.): історико-правове дослідження* (Львів: ПАІС, 2008); Наталія Білоус, “Луцькі лентвійти XVI–XVII ст.: характеристика уряду та персоналії,” у *Patrimonium. Студії з ранньомодерної історії Центрально-Східної Європи*, ред. Віталій Михайловський та Ярослав Столицький (Київ; Краків: Laugus, 2015), т. 1, 94–113.

² Оксана Штанько, “Війти та лава Луцька XVI – першої половини XVII ст.,” *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки* 22 (2010): 25–32; Оксана Штанько, “Урядники Луцького магістрату XVI ст.: реконструкція персонального складу,” *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки* 4 (2011): 297–305; Оксана Штанько, “1566: один рік з історії Луцького магістрату,” *Наукові записки: збірник праць молодих вчених та аспірантів. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України* 25 (2012): 90–109.

³ Алла Бортнікова, “Запровадження магдебурзького права у місті Луцьку в XV ст. (грамоти 1432, 1497 років),” *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки:*

опертя фактично лише на опубліковані джерела останньою та мінімальном залучення архівних матеріалів першою, суттєво знизили наукову вартість цих студій.

Джерельною базою пропонованого дослідження стали найперше луцькі та володимирські городські і земські книги, а також записи Литовської і Волинської метрик та дві збережені міські книги Луцька.

Німецька міська устроєва модель, яка впродовж XIII–XIV ст. успішно прижилася у Польському королівстві, а з кінця XIV – початку XV ст. і у Великому князівстві Литовському, невпинно просувалася на підвладні їм українські землі⁴. Ще з кінця XIII ст. магдебурзьке право почало проникати у міста Галицько-Волинської держави. На Волині, мабуть, першим містом, у якому почали використовувати норми німецького права, був Володимир⁵. У XV ст. магдебурзьке право отримали Перемиль (1420)⁶, Кременець (1438)⁷, Дубно (1498)⁸.

Традиційно вважається, що у 1432 р. король Владислав II Ягайло надав магдебурзьке право Луцьку⁹. Застереження щодо цієї дати висловлював ще Михайло Грушевський¹⁰. З цим загалом можна погодитися, оскільки з тексту привілею випливає, що він стосувався не лише міщан Луцька, а й Луцької землі, а сам привілей є дуже загальним, без жодної конкретики. Однак, у той самий час, видається, що в якійсь формі тоді чи дещо пізніше це право Луцьк таки отримав, позаяк ще до привілею 1497 р.¹¹, який можна назвати повноцінним наданням магдебурзького права, у місті згадуються вийти. Так, 22 грудня 1461 р. як один із свідків при продажу Рівного князю Семену Васильовичу Несвідському/Збаразькому фігурує луцький вїйт *Вацюта*¹², що, крім іншого, свідчить про його відповідний соціальний статус. У листопаді 1490 р. і 1495 р. згадується луцький

Історичні науки 22 (2009): 162–181; Алла Бортнікова, “Джерела з історії вїйтівства у місті Луцьку першої половини XVI ст.,” *Київська старовина* 1 (2010): 92–109; Алла Бортнікова, “Соціальний портрет луцького вїйта Івана Яцковича Борзобогатого,” *Історичні студії Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки* 9–10 (2013): 10–16.

⁴ Ришард Щигел, “Проблеми урбанізації Центральної Європи у XII–XVI ст.,” *Проблеми слов’янознавства* 42 (1990): 16–22.

⁵ Андрій Заяць, “Поширення магдебурзького права на Волині в пізньому середньовіччі,” *Актуальні проблеми державного управління* 4 (2004): 283; Сергей Пашин, “Города Галицко-Волынской Руси второй половины XIII – первой половины XIV вв. и магдебургское право,” *Генезис и развитие феодализма в России* 11 (1988): 142–143.

⁶ *Архив Юго-Западной России* (далі – АЮЗР) (Київ: Временная комиссия для разбора древних актов, 1907), ч. 8, т. 4, 3–6.

⁷ АЮЗР (Київ: Временная комиссия для разбора древних актов, 1869), ч. 5, т. 1, 3–5.

⁸ *Archiwum ksiąg Łubartowiczów-Sanguszków w Sławucie* (Lwów: Instytut Stauropigiański, 1887), т. 1, 114.

⁹ АЮЗР, ч. 5, т. 1, 1–2.

¹⁰ Михайло Грушевський, *Історія України-Руси* (Київ: Наукова думка, 1994), т. 5, 230.

¹¹ АЮЗР, ч. 5, т. 1, 12–17.

¹² *Archiwum ksiąg Łubartowiczów-Sanguszków*, т. 1, 54.

війт *Труш*¹³. Він же був війтом у 1498 р. (у 1500 р. згадується як старий війт), тобто вже після видання великокнязівського привілею 1497 р.¹⁴. Стосовно цих війтів ми не маємо більше відомостей, а тому невідомо, на яких умовах вони тримали свій уряд і чи здійснювали щодо нього операції обміну, застави, продажу. Але не викликає сумніву їхній шляхетський статус, і, радше за все, дідичність.

9 лютого 1501 р. як луцький війт згадується *Ян Сигнатор*. Цим днем датований наданий йому великокнязівський привілей на село Ставрово¹⁵. У 1511 р. Сигізмунд I підтвердив Яну Сигнатору привілей свого брата Олександра від 6 квітня 1501 р. з наданням маєтків на луцьке війтівство¹⁶. У червні 1511 р. бурмистр і міщани Луцька скаржилися великому князю, що війт “платы и доходы наши местские вси на себе берет”. Натомість війт подав згаданий вище привілей Олександра, тож Сигізмунд I заявив: “намъ не годиться привилія брата нашего рухати, [...] а мешчаномъ естли то видиться кривда, ино имъ вольно, хто въсхочеть, опустившы право немецкое, добровольно нехай входить з немецкого права въ право городовое, подъ присудъ старостинъ”¹⁷. Із справи між королевою Боною і панею Михайловою Семашківною, яка розглядалася у вересні 1536 р., довідуємося, що “войтовъство луцкое со вѣсим именемъ лежачимъ, што к нему есть надано и у привиліях войтовских описано и вмоцнено, держал Янъ Сикгнатор, на вечность ему данное, а по животе его на дочьки его то пришъло”¹⁸. Михайлова Семашкова – це Марія, донька Яна Сигнатора і Софії Котовської¹⁹. Її син Богдан пояснив, що помираючи, Ян Сигнатор доручив своїй дружині продати Караїмовські поля і сіножаті, а за отримані гроші дати придане донькам, що остання і зробила з дозволу великого князя, уступивши їх своєму зятю Михайлу Семашку за 150 кіп грошів литовських²⁰. 28 червня 1528 р. дружина Яна Сигнатора *Софія Котовська* свідчила перед великим князем Сигізмундом I, що за його привілеєм “войтовъство луцкое и село Стаброво под местом Луцкимъ спало на нее и на ее дочьки по смерти перъвого мужа ее Яна Сыкгнатора” і що вона заплатила своєму зятю Андрію Желізку за четверту частину війтівства 400 золотих, отримавши від нього квит/розписку, але зять

¹³ *Archiwum ksiąząt Lubartowiczów-Sanguszków*, t. 1, 92; *Акты Литовской Метрики*, собр. Федор Леонтович (Варшава: Варшавский университет, 1896), т. 1, вып. 1, 88–89.

¹⁴ Российский государственный архив древних актов (далі – РГАДА), ф. 389, оп. 1, д. 6, л. 99 об., 157. Оубл.: *Lietuvos Metrika* (далі – *LM*) (Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2007), кн. 6, 169, 229.

¹⁵ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 6, л. 157. Оубл.: *LM*, кн. 6, 230; *Акты Литовской Метрики*, собр. Федор Леонтович (Варшава: Варшавский университет, 1896), т. 1, вып. 2, 71.

¹⁶ Державний архів Волинської області, ф. 312, оп. 1, спр. 185.

¹⁷ *Русская историческая библиотека* (Санкт-Петербург: Сенатская типография, 1903), т. 20, 728.

¹⁸ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 19, л. 280; Оубл.: *LM* (Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2009), кн. 19, 220.

¹⁹ Andrzej Kamieński, “Kariera rodu Siemaszków w XV–XVII wieku,” *Litvano-Slavica Poznaniensia. Studia Historica* 3 (1989): 184, 192–193; Дякую Ірині Ворончук за надану інформацію про цю працю.

²⁰ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 19, л. 280–281 об.; Оубл.: *LM*, кн. 19, 220.

ігнорує це і не вводить її у зазначену частину вйтівства²¹. Справа ще раз порушувалася у 1530 р., але без суттєвих наслідків для Софії²².

Як небіжчик Ян Сигнатор зафіксований у 1528 р.²³, однак помер він не пізніше 1525 р., адже у квітні цього року в спорі із служебником луцького старости Матеєм Висоцьким виступає луцький вйт *Якуб Холуєвський*²⁴. У травні 1528 р. у реєстрі землян, які виставляли певну кількість коней на військові виправи, як такий, що мав виставити одного коня, значиться луцький вйт *Ян Котовський*²⁵. З подальших подій можна зробити висновок, що Якуб Холуєвський тримав цей уряд у заставі або оренді, а Ян Котовський був братом Софії з Котовських і, очевидно, вйтівство отримав від неї²⁶. У листі великого князя від 15 травня 1533 р. луцьким вйтом названо *Андрія Желізка*²⁷. З тексту листа стає зрозуміло, що він був вйтом ще за життя князя Костянтина Івановича Острозького, який розглядав його справу з Яном Котовським (отже, до 1530 р.). Зважаючи на інформацію, подану Софією Котовською Сигізмунду I, дату зайняття вйтівства можна змістити на 1528 р.

Зміст документа за 17 грудня 1533 р. дає можливість, хоча і з великою непевністю і засторогою, припустити, що в цей час вйтівство могло бути в руках *Івана Яцковича Борзобогатого*. Цього дня служебник княгині Анастасії Юрїївни Гольшанської Яцко Мацевич, у присутності віжа Семена Гордуновича, вручив від неї лист Івану Олехновичу Борзобогатому, якого знайшов у Івана Яцковича Борзобогатого, його дядька, у вйтівському будинку²⁸. Припущення ґрунтується ще й на тому факті, що в подальшому ця особа таки буде вйтом.

30 вересня 1536 р. перед Сигізмундом I розглядалася згадана справа між королевою Боною і панею Михайловою Семашківною, в ході якої уповноважений королеви Бони князь Уханський заявив, що королева купила у доньок Яна Сигнатора Галжбети і Ганни луцьке вйтівство зі всіма маєтностями²⁹. Коли це

²¹ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 14, л. 232–232 об.; Опубл.: *LM* (Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2008), kn. 14, 262.

²² *Lietuvos Metrika (1522–1530). 4-oji Teismų bylų knyga* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1997), 411–412.

²³ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 14, л. 232–232 об.; Опубл.: *LM*, kn. 14, 262.

²⁴ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 14, л. 273; Опубл.: *LM*, kn. 14, 299.

²⁵ *Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie* (Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1890), t. 3, 325.

²⁶ Kamiński, “Kariera rodu Siemaszków w XV–XVII wieku,” 184; *АЮЗР*, ч. 5, т. 1, 53; Центральний державний історичний архів України у Києві (далі – ЦДІА України у м. Києві), ф. 26, оп. 1, спр. 8, арк. 445 зв.–447 зв.

²⁷ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 17, л. 434–435; Опубл.: *LM* (Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2015), kn. 17, 333.

²⁸ *Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków*, t. 3, 453.

²⁹ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 19, л. 280–284 об.; Опубл.: *LM*, kn. 19, 219–223; *Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie* (Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1890), t. 4, 52–53, 66–67. 8 липня 1636 р. Галжбета і Ганна обміняли з князем Ф. Сангушком с. Ставрово на с. Окнини з доплатою 100 кіп грошів литовських (*Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków*, t. 4, 43).

сталося – не вказувалося, тому умовно приймаємо цей рік як час переходу вйтітвства до королеви Бони. 9 жовтня 1536 р. про купівлю луцького вйтітвства королевою Боною повідомляв Сигізмунд I³⁰. Як вона ним розпоряджалася, джерела мовчать. Але з подачі королеви 21 лютого 1540 р. *Ян Грабинський* фігурує як луцький вйтіт³¹. На жаль, брак джерел не дає змоги з'ясувати, на яких умовах Ян Грабинський займав цей уряд, позаяк він же згадується як лентвійт у 1538³², 1539³³ та 1541 рр.³⁴.

29 вересня 1544 р. королева Бона поступилася доходами з луцького вйтітвства на користь луцького старости князя *Андрія Михайловича Сангушка*, взамін отриманих від нього маєтки Бруховичі, Козлиничі і частину Головб. З документа видно, що йшлося власне про доходи, а не вйтітвські судово-врядові функції. Старості передавалося “войтовство луцкое зо всіми доходы, к войтовству прислухаючими, то ест три дома войтовских, две лазни, померное з меду пресного и збожа, ятка, а к тому плат з лазен мещанских, которые в домех своих мещане мают, а вино горелое, а коляда и великоноцное, вины малыи и великии, а домъ где Кграбинский мешкал, котории доходы староста луцкий теперешний и потом будучий мают на себе брати, с которых доходов в каждый год шло нам плату сто и тридцат копь грошей. Нижли князь староста луцкий и потомки его не мают лантвойта обирати и встановляти, леч бурмистрове и радцы и все посполство мают себе лантвойта обирати и кого они оберут, того ему приняти и нам дати знати, тогда з волею нашою оног лантвойта им мети, а князь староста не мает мещан правом замковым судити, але лантвойт з бурмистры и рядцы мают мещан судити правом их малбарским”³⁵. Тож, судово-управлінські функції королева залишила за лентвійтом, якого й сама затверджувала, а отже, він цілком від неї залежав.

Такий стан речей тривав до 23 січня 1548 р., коли королева Бона продала вйтітвство *Івану Яцковичу Борзобогатому Красенському* за 600 кіп грошів литовських. Король схвалив цей продаж, дозволивши новому вйтітві та його нащадкам вільно розпоряджатися вйтітвством – міняти, заставляти, орендувати, продавати³⁶. Водночас із урядом вйтіта, у 1558–1562 рр. Іван Яцкович

³⁰ Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІА України у м. Львові), ф. 129, оп. 1, спр. 5.

³¹ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 39, л. 473.

³² Иоанникий Малиновский, *Сборник материалов, относящихся к истории панов-рады Великого княжества Литовского* (Томск: Паровая типо-литография П. И. Макушина, 1901), 487; Білоус, “Луцькі лентвійти XVI–XVII ст.,” 105.

³³ *Archiwum ksiąząt Lubartowiczów-Sanguszków*, t. 4, 226.

³⁴ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 22, л. 67 об.; Опубл.: *LM* (Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2010), kn. 22, 63.

³⁵ Zbiór dokumentów pergaminowych, *Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie* (далі – AGAD), sygn. 4805; Опубл.: *Archiwum ksiąząt Lubartowiczów-Sanguszków*, t. 4, 401–402; *АЮЗР*, ч. 5, т. 1, 45–46.

³⁶ *АЮЗР*, ч. 5, т. 1, 52–56.

Борзобогатий був ключником, городничим і мостівничим луцьким³⁷, що дозволило йому зосередити у своїх руках ключові уряди міста. В цій урядницькій ієрархії вйтівство перебувало на останньому місці, що засвідчили такі слова самого І. Борзобогатого, висловлені у жовтні 1561 р.: “Я Иван Яцкович Борзобогатый Красенский ключник, городничий, мостовничий и вейт луцкий”³⁸. У серпні 1562 р. І. Борзобогатий Красенський великокнязівським привілеєм був номінований на єпископство Володимирське і Берестейське³⁹, маєтковою частиною якого розпоряджався до 1565 р.⁴⁰ З 1562 р. він також орендував у великого князя митну комору в Луцьку⁴¹.

На посаді вйта І. Я. Борзобогатий Красенський поводив себе владно, неодноразово зловживаючи владою, свідченням чого були скарги не лише міщан, але й замкових урядників. Так, у 1560 р. вейт, разом із сином Василем та помічниками, здійснив наїзд на помешкання замкового писаря Романа Перевеського, яке було в луцькому окольному замку. Там вони побили воротного замку Юрія Хармуза й кинули його до міської в’язниці, а своєму сину вейт наказав відрубати бідоласі обидві руки. Під час нападу в писаря відібрали “реистра записные, книги судовые и иншие листы и sprawy”⁴².

Ставши владикою, Иван Яцкович Борзобогатий Красенський залишався вейтом радше формально, переказавши ці функції на лентвійтів. У січні 1564 р. писар митної комори Давид Маркович скаржився на лентвійта Василя Костю “который ест на местцу вейтовском от пана Ивана Яцковича Борзобогатого”⁴³. Розгляд судової справи між міщанином Парфеном Васильовичем та євреєм Шмарком 11 вересня 1564 р. вейт проводив сам у власному домі, але наполягав, що суд повинен відбуватися за нормами магдебурзького права⁴⁴. У травні 1565 р. вейт-владика позичив у маршалка і королівського писаря Яна Шимковича

³⁷ *Urzednicy wołyńscy XIV–XVIII wieku. Spisy*, opracował Marian Wolski (Kórnik: Biblioteka Kutyńska, 2007), 70–71, 77, 81.

³⁸ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25: Луцький городський суд, оп. 1, спр. 3, арк. 214 зв.; Опубл.: *Луцька замкова книга. 1560–1561 рр.*, підг. до вид. Віктор Мойсієнко та Володимир Поліщук (Луцьк: НАН України, Інститут української мови, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Центральний державний історичний архів України у Києві, 2013), 437.

³⁹ *Метрика Вялікага княства Літоўскага. Кніга 44: 1559–1566*, падріхтаваў Аляксандр Груша (Мінск: Арты-Фэкс, 2001), 78–79. Про перепиті, пов’язані зі спробою І. Я. Борзобогатого-Красенського утвердитися на Володимиро-Берестейській єпископії див.: Даниил Левицкий, “Извлечения из документов, относящихся ко времени епископов Владимиро-Волинских Иоанна Борзобогатого и Феодосия Лозовского (1563–1565),” *Волинские епархиальные ведомости* 6: Часть неофициальная (1872): 195–204; *Волинские епархиальные ведомости* 7: Часть неофициальная (1872): 232–242.

⁴⁰ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 7, арк. 299.

⁴¹ Там само, спр. 4, арк. 78.

⁴² Там само, спр. 13, арк. 134 зв.–135. Див. також: РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 254, л. 90 об.–91. Опубл.: *Lietuvos Metrika (1559–1563). 40-oji Teistu bylu knyga* (Vilnius: Видавництво, 2015), 78.

⁴³ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 6, арк. 11 зв.

⁴⁴ Там само, арк. 198 зв., 207.

і 313 червоних золотих, та зміцнив угоду заручним листом, згідно з яким, у разі невчасного повернення грошей передбачалося, крім штрафних санкцій, ув'язати позичкодавця у луцьке в'їтвство⁴⁵.

За розпорядженням Сигізмунда II Августа, господарський дворянин Василь Мацкович 25 листопада 1565 р. спробував за грошовий борг І. Борзобогатого (сума якого неказана) увести у луцьке в'їтвство *Михайла Малинського*. Сам Іван Яцкович і його син Василь проігнорували В. Мацковича, який змушений був вручити великокнязівський лист старшому бурмистру Василю Щетинці. Останній пообіцяв зібрати райців, ознайомити їх з великокнязівською волею і виконати її. В. Мацкович, заставши у в'їтвському дворі слуг І. Борзобогатого, поінформував їх про розпорядження монарха, вимагаючи, аби за два тижні І. Борзобогатий звільнив в'їтвський двір⁴⁶. Реального ув'язання, мабуть, не відбулося, адже 28 січня 1566 р. В. Мацкович повторив цю процедуру перед райцями. Однак по полудню того ж дня до Луцька приїхав любачівський каштелян *Миколай Лисаковський*, який пред'явив свої претензії на в'їтвство через борг перед ним І. Борзобогатого (“бо-м ся я наперед в тутошнее войтовство на господаря, его милости увязаль”), заборонивши райцям дозволяти введення у в'їтвство М. Малинського. Райця Стецко Ленкович заявив, що райці більше схиляються до М. Лисаковського, від імені якого в місті до того часу був лентвійтом Щасний Кресимовський. Тоді В. Мацкович запитав міщан, кого вони воліли б мати за в'їта, на що ті відповіли: “хто будет дужший, того мы будемъ послушни”⁴⁷. Того ж дня М. Лисаковський у гроді заявив, що борг панів Борзобогатих перед радомським каштеляном Габріелем Тарлом передоручений для отримання великому князю Сигізмунду II Августу. Останній, маючи заборгованість перед М. Лисаковським, доручив королівському дворянину Дахну Федоровичу ув'язати М. Лисаковського у луцьке в'їтвство, тому запротестував проти спроби М. Малинського ув'язати у в'їтвство королівського дворянина *Василя Корнофеля*, на підставі великокнязівського листа, в якому наказувалося не ув'язувати у в'їтвство нікого до повернення королю боргу. Став у гроді і лентвійт Щасний Кресимовський, поставлений М. Лисаковським, і заявив “Еще от того часу, яко ся дворанин гсдрський пан Дахно Федорович у войтовство луцкое на короля его мл увязаль, он уряд войтовский с порученя пана своего, его млсти пана любачевского, до сихъ часов заведаль и справовати злецыль, и поручил, абы тот вряд войтовский, яко перед тымъ, такъ и тепер, с порученя его млсти заведаль, редил и справоваль”⁴⁸.

⁴⁵ *Lietuvos Metrika (1562–1566): 47-oji Teismų bylą knyga* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2011), 115–121.

⁴⁶ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 7, арк. 392 зв.–394 зв.; Опубл.: АЮЗР (Київ: Временная комиссия для разбора древних актов, 1911), ч. 8, т. 6, 162–168.

⁴⁷ Там само, спр. 8, арк. 24 зв.; АЮЗР, ч. 8, т. 6, 169.

⁴⁸ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 25 зв.; АЮЗР, ч. 8, т. 6, 170–171.

І все ж у якийсь спосіб М. Малинський став вйтом, бо 5 березня 1566 р. до городу прийшов його ставленник лентвійт Станіслав Романовський і скаржився на бурмистра, райців і луцьких міщан, які, незважаючи на кілька королівських листів, де наказувалося міщанам визнати владу М. Малинського і його як лентвійта, робити цього не хотіли. С. Романовський із замковим віжем Станіславом Мілеєвським ходив з'ясовувати до райців, чому вони не визнають М. Малинського, на що міщани йому відповіли: “мы теперечи не толко пана твоего, пана Михаила Словича Малинского, або тебе служебника его, але и самого гсдра короля его млсти кроме бурмистров своих слухати и жадного послушенства чинити не хочем”⁴⁹.

24 березня 1566 р. королівський дворянин В. Мацкович ув'язав М. Малинського в “домъ больший его, где лентвойтъ Кресимовский мешкаль в месте Луцкомъ, ку тому ж войтовству приналежащий”, а вже вйт передав його лентвійту С. Романовському з правом врядувати і судити. Судові книги попередній лентвійт Щ. Кресимовський віддав В. Мацковичу, а той, своєю чергою, передав новому лентвійту⁵⁰. Не маючи змоги нічого вдіяти, у відповідь Борзобогаті вдалися до насильства. В ніч на 29 березня 1566 р. Василь Іванович і Степан Олехнович Борзобогаті зі слугами напали на вйтівський дім, де мешкав лентвійт С. Романовський – побили слуг, та вбили кількох з них, пограбували речі, забравши 13 мішків з податковими грішми, які мали бути передані великокнязівським бірчим* (це були гроші з поголовного податку і сребщини), та забрали багато зброї⁵¹. 30 березня 1566 р. луцький гродський суд через неявку Івана Яцковича Борзобогатого, його сина і племінників, присудив за вчинені вбивства і розбої штраф у сумі 1 122 копи і 32 гроші литовські⁵². На цьому інтрига не закінчилася, бо 1 травня 1566 р. королівський дворянин Дахно Федорович вручив М. Малинському великокнязівського листа з вимогою передати вйтівство М. Лисаковському, а самому з'явитися до великого князя для пояснень стосовно силового відібрання вйтівства від М. Лисаковського. М. Малинський виконав це розпорядження, а М. Лисаковський поставив свого служебника Станіслава Стапковського лентвійтом. Щоправда, М. Малинський не уступив вйтівського дому, продовжуючи там мешкати зі слугами⁵³.

Тим часом, десь у другій половині 1566 р. між І. Я. Борзобогатим і М. Малинським дійшло до порозуміння – вони уклали угоду, за якою І. Я. Борзобогатий із синами Василем і Петром за 4 000 золотих уступили вйтівство у держання М. Малинському до Різдва 1572 р., з тим, що на означений термін Борзобогаті повинні викупити вйтівство. У випадку невчасного

⁴⁹ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 60 зв.; АЮЗР, ч. 8, т. 6, 172–173.

⁵⁰ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 72–72 зв.; АЮЗР, ч. 8, т. 6, 173–175.

* Бірчий – збирач податків.

⁵¹ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 76 зв.–77 зв.; АЮЗР, ч. 8, т. 6, 175–178.

⁵² ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 118–121 зв.; АЮЗР, ч. 8, т. 6, 179–185.

⁵³ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 123 зв.–124 зв.; АЮЗР, ч. 8, т. 6, 185–186.

викуплення М. Малинський і його нащадки можуть, як сказано в угоді, “войтовъство наше луцкое отъ року до року держати, а без року не маем у его милости самого и потомковъ его милости окуповати, не отъдавши на рокъ тое сумы пнзей, в тое войтовъство и вьси пожитки, доходы и присуды и ни во што вступовати и переказы чинити”⁵⁴. У випадку порушення домовленості передбачалася зарука у 4 000 золотих: 2 000 – королю і 2 000 – М. Малинському, а також т. зв. шкоди і накладу “на слово без доводу” і право за таку ж суму заставляти вйтівство. Михайло Малинський фігурує луцьким вйтом щонайменше до 25 серпня 1572 р.⁵⁵ Борзобогаті вчасно гроші не віддали не лише у 1572 р., бо на Різдво 1577 р. до луцького гроду прийшли Богдана Гнівошівна Малинська з синами Матвієм, Остафієм і Василем, щоб отримати від Борзобогатих 1 600 кіп грошів литовських та віддати вйтівство, однак безрезультатно⁵⁶. Вйтівство і надалі залишалося в руках Малинських: *Івана* (25.12.1572 р.), *Костянтина* (07.07.– 02.09.1573 р.)⁵⁷, *Остафія* (04.09.1574– 25.09.1575 рр., 14.09.–21.09.1577 р., 07.–23.12.1578 р., 21.12.1581 р.)⁵⁸, *Матвія* (18.02.–19.06.1576 р., 21.05.–03.08.1577 р., 12.05.1578 р., 02.09.1581 р.)⁵⁹.

Утім, тримання Малинськими вйтівства не обійшлося без боротьби за нього з іншими несподіваними претендентами. Так, 5 листопада 1570 р. возний Семен Підгаєцький свідчив, що 3 листопада Михайло Сло-Малинський добровільно уступив королівському коморнику *Яну Добецькому* вйтівство і вйтівський дім та передав ключі від вйтівських комор, у які новий вйт склав свої та королівські речі. Далі Я. Добецький у королівських справах поїхав з Луцька, припоручивши вйтівство приятелю *Бальцеру Вілкошевському*. Наступної ночі сини М. Малинського Матвій, Костянтин та Іван з кількома десятками слуг захопили вйтівський будинок, заявивши, що не боронять Б. Вілкошевському і далі мешкати в ньому, але не дозволяли Я. Добецькому ув’язання у вйтівство⁶⁰. Того ж дня Малинські прийшли до гроду і заявили, що їхній батько тримав вйтівство у

⁵⁴ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 36, арк. 430.

⁵⁵ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 45; спр. 10, арк. 284; спр. 11, арк. 106, 125 зв.–126, 456; спр. 13, арк. 411 зв. Окрім зафіксованих у праці Н. Білоус (див.: Білоус, “Луцькі лентвійти XVI–XVII ст.,” 106), лентвійтом при М. Малинському згадується Ярош Суєтич, який був на цьому уряді до 2 вересня 1581 р., коли вйт передав лентвійтівство Якубу Клімашевському. У 1569–1570 рр. М. Малинський віддав вйтівські доходи радивилівському єврею Юзефові Якубовичу (ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 25, арк. 49 зв.; ф. 28, оп. 1, спр. 9, арк. 92 зв.–93).

⁵⁶ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 834 зв.

⁵⁷ Там само, спр. 14, арк. 254 зв., 327.

⁵⁸ Там само, спр. 459, арк. 302, 309, 373 зв., 418 зв.; спр. 15, арк. 79, 184, 419 зв.–420; спр. 17, арк. 647 зв., 662–662 зв.; спр. 18, арк. 562, 910; спр. 25, арк. 438 зв.–439. У квітні-жовтні 1574 р. лентвійтом при О. Малинському згадується Войтех Туровський (Там само, спр. 459, арк. 68, 139, 322, 362).

⁵⁹ Там само, спр. 13, арк. 657 зв.–659; спр. 16, арк. 42, 219 зв.; спр. 17, арк. 349 зв., 434 зв., 526; спр. 18, арк. 337; спр. 25, арк. 49 зв.

⁶⁰ Там само, спр. 12, арк. 570 зв.–571.

заставі від короля, який, маючи перед ними борг, передав вйтівство їм у заставу. Крім того, вони повідомили, що не бачили королівського документа з вимогою передати вйтівство Я. Добецькому. 11 листопада Костянтин Малинський у гроді питав возного С. Підгаєцького чи в його присутності Я. Добецький читав королівського листа перед міською радою? На це возний відповів, що “при мене нияких листов гдрских вряду местскому, бурмистромъ луцкимъ не давал, толко о ввезаню сам мене поведил”⁶¹. З подальшого перебігу подій можна зробити висновок, що Малинські якимось порозумілися з Я. Добецьким чи королем, позаяк вйтівство залишилося у їхніх руках.

У вересні 1576 р. бурмистр і райці від себе і від всього поспільства Луцька скаржилися на всіх Малинських, які по чергово змінювали один одного на посаді вйта і однаково зловживали владою, особливо під час ярмарків, що призвело до небажання купців з інших міст приїжджати до Луцька, а місцеві купці не могли їхати до інших міст, побоюючись аналогічних дій стосовно них⁶².

У серпні 1577 р. возний Ігнат Покашовський приніс вйту Матвію Малинському і його братам Івану, Остафію, Василю, Оксентію та їхній матері Богдані Гнівешевні королівський лист з наказом заплатити борг підляському стольнику *Станіславу Граєвському*, який “мають на войтовстве луцкомъ”, або ввести його у вйтівство. На це Матвій Малинський відповів, що “все маетности пна Кграевского с тое не станеть абы намъ мель тую суму пнзей за войтовъство луцкое отдати, бо панъ Кграевський и самъ не ведаеть якъ великую суму пнзей на томъ войтовъстве маемъ”⁶³. 11 грудня 1579 р. возний Григорій Вербський вручив позов Василю Борзобогатому Красенському від підляського стольника Станіслава Граєвського за невиконання зобов’язання надати йому луцьке вйтівство – “о невыполнене листу запису его, который на себе пну Кграевскому дал под добрым цнотливым словом, иж мел пну Кграевскому войтовъство луцкое поступити”⁶⁴.

⁶¹ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 12, арк. 572, 577.

⁶² Там само, спр. 16, арк. 303–304.

⁶³ Там само, спр. 17, арк. 526–526 зв. С. Граєвський досить інтенсивно займався підприємництвом. У квітні 1564 р. він нагадував Івану Олехновичу Борзобогатому і його братам про обов’язок доставити йому до р. Буг 130 лаштів попелу. У березні 1569 р. володимирські міщани скаржилися на С. Граєвського за порушення угоди на транспортування попелу з Устилуга до м. Стенжиці. У квітні того ж року він мав вивезти до Гданська для берестейського купця Тобіаша Богдановича попіл, клепки і ванчос. У січні 1570 р. С. Граєвський скаржився на володимирського єврея Ізраїля Абрамовича за невиконання угоди про виготовлення 50 лаштів попелу для відправки його до Гданська, а в червні того ж року відправив до р. Буг кілька десятків возів з поташем. У квітні того ж року С. Граєвський як служебник Дмитра Єловицького переганяв худобу на продаж до Варшави. У січні 1576 р. він же скаржився на Олександра Семашка за невиконання зобов’язання доставити попіл на берег р. Буг. А в березні 1580 р. віддав гданському купцеві Германові Гаку через його слугу Миколая Єроніса 8 500 золотих боргу (Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 6, арк. 56 зв.; спр. 12, арк. 30, 308 зв.–309; спр. 16, арк. 82, 121; спр. 21, арк. 354 зв.–355; ф. 28, оп. 1, спр. 4, арк. 45 зв.–46 зв., 67 зв.–69 зв.; спр. 5, арк. 177 зв.–178).

⁶⁴ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 20, арк. 509 зв.

Надужиття Малинських щодо міщан спричинило втручання короля, який листом від 15 листопада 1576 р. вимагав від них не чинити образ міщанам⁶⁵. Скаржилися на Малинських за грабунки і розбої також піддані шляхти, приїжджі купці, а звернення воєводи брацлавського і кременецького старости князя Януша Миколаєвича Збарзького на захист свого підданого було просто проігнороване вїтом Остафієм Малинським⁶⁶. Не уникали Малинські підприємницької діяльності. У лютому 1576 р. холмська підкоморина Феодора Дзялинська скаржилася на вїта М. Малинського за невиконання ним свого зобов'язання доставити в Устилуг 15 лаштів попелу для відправки до Гданська⁶⁷.

20 грудня 1578 р. Матвій Малинський з братами заставили луцьке вїтівство своєму дядькові по матері кременецькому земському судді *Антонію Гнівошевичу Словицькому* за 1 600 кіп грошів литовських “зо всіми плати, доходи, пожитки и присудом”, а на Різдво 25 грудня того ж року *Василь Борзобогатий Красенський* замість Малинських віддав гроші А. Словицькому і викупив вїтівство⁶⁸. Ще попередньо 1577 р. В. Красенський представив королю Стефану Баторію лист свого батька луцького і острозького владика Йони Борзобогатого Красенського від 30 травня 1569 р., підтверджений Сигізмундом II Августом, в якому владика зазначав, що в результаті поділу маєтків між його батьком і племінниками Іваном, Стефаном, Ілляшем і Семеном Олехновичами батькові дісталася луцьке вїтівство з усіма прибутками, доходами і двірцем у Красному і що, “маючы [...] вжо опатрене и хлебъ волный духовный до живота своего з ласки его королевское милости владыцтво Луцкое”, він дарує вїтівство синам *Василеві та Петрові*, але оговорює, що на цей час вїтівство перебуває в заставі у Малинських⁶⁹. І ось тепер 29 грудня 1578 р. В. Красенський продав за 12 000 кіп грошів литовських (30 000 золотих) вїтівство своєму швагрові (одруженому з його сестрою Ганною Іванівною Борзобоготянкою Красенською) луцькому старості *Олександрові Жоравницькому*, “то есть меновите пляц пустый в рынку, на которомъ ничего нет, толко троха муру в земле может быти, с половицу склепу, а на верху ничего нет. Другий пляц пустый, где две лазьни стояли – одна музская, а другая жоноцкая и домъ лантьвойтовъский подле тыхъ же лазень былъ. А третий великий плацъ, который лежит в рынку одьнимъ бокомъ ку дому попа Дмитровского, а другимъ бокомъ к улицы Жидовской, што зь рынъку идетъ, а тыломъ ку дому кравца луцкого Соловя и с тыми двема зрубъ, што на томъ пляцу есть. К тому с присуды, пожитки и належностями и зо всимъ на все

⁶⁵ ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 16, арк. 492 зв.–493.

⁶⁶ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 611, 647 зв.; спр. 459, арк. 335.

⁶⁷ Там само, спр. 16, арк. 42.

⁶⁸ Там само, спр. 18, арк. 882–883, 913–914. 12 травня М. Малинський ще названий вїтом, а вже 20 травня – бувшим вїтом (Там само, арк. 337, 241).

⁶⁹ РГАДА, ф. 389, оп. 1, кн. 193, л. 78 об.–79, 104–105 об. Незважаючи на запевнення Івана Яцковича про матеріальний достаток, владика-вїт не уникав підприємницької діяльності. Так, у травні 1572 р. він замовив 100 лаштів попелу, приготувавши для цього 400 возів (ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. 291–291 зв.).

такъ, якося оное войтовство само въ себе во всей справе, владности, порядку и пожитъкохъ своихъ водъле лисътовъ и п̄ривилевъ его кр. мл. здавна маеть”⁷⁰.

Піврічне перебування Олександра Жоравницького на посаді дідичного вйта слабо відображене у джерелах. Точно знаємо лише те, що він залишив по собі значні борги, за які позивалися не лише чужі люди, а й рідний брат Ян⁷¹. 17 липня 1579 р., від’їжджаючи на військову виправу до Литви, О. Жоравницький облятував у луцькому гроді запис про передачу, у випадку його смерті, вйтівства своїй дружині *Ганні Красенській* “до живота ее [...] а дети мои в том держанью и вживаню ее менованого войтовства луцкого жадного перенагабання, шкоды, переказы и никоторое трудности чинити и задавати не мают”⁷². Але по смерті О. Жоравницького у жовтні 1580 р. вйтівський уряд разом із боргами успадкував його син *Василь Жоравницький*, якого згадано 13 січня 1581 р. при розгляді суперечки про залучення костельних підданих до підводної повинності, плати грошей від шинкування і ремесел та підсудності вйту⁷³.

Впродовж вересня-грудня 1581 р. свої претензії на вйтівство заявив Матвій Малинський. У вересні його мати Богдана Гнівошівна призначила лентвійтом Якуба Клімашевського, який відразу почав збирати мита і штрафи, що викликало протест райців, які заявили, що від’їжджаючи, *Марко Жоравницький* залишив лентвійтом Яроша Суєтича і що вони новопризначеного лентвійта не визнають. Отже, у цей час вйтом був М. Жоравницький. Свої дії Богдана Гнівошівна пояснила розпорядженням свого сина Матвія⁷⁴. Така плутанина призвела до того, що в грудні райці заявили: “мы, дей, тепер, яко блудные овцы без пастуха, не ведаем хто у нас тепер войтом”⁷⁵. Тоді ж у грудні, при з’ясуванні обставин виникнення цієї ситуації, Богдана Гнівошівна заявила, що не знає, хто поставив лентвійтом Я. Клімашевського, а міщани доповіли, що тепер до них дійшла чутка, неначе вйтом є *Остафій Малинський*, а “што пак далее будет не ведаем”⁷⁶. Дійсно, 21 грудня 1581 р. Матвій Малинський засвідчив у гроді, що передав вйтівство братові Остафієві за суму боргу у 800 кіп грошів литовських⁷⁷. Документи дають змогу припустити, що Матвій Малинський за допомогою луцького золотаря Блашка, підробивши печатку Марка Жоравницького, спробував захопити вйтівство за неіснуючий його борг⁷⁸.

⁷⁰ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 919 зв.; ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 449 зв.; ф. 28, оп. 1, спр. 12, арк. 3–4 зв.; Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, ф. 60, спр. 55, арк. 62 зв.–63. У документі за 13 березня 1586 р. згадано, що в роки вйтівства В. Красенського лентвійтом був Ян Чаїнський (ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 197).

⁷¹ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 14 зв.

⁷² Там само, спр. 20, арк. 97 зв.

⁷³ Там само, спр. 22, арк. 505–505 зв.; спр. 23, арк. 2.

⁷⁴ Там само, спр. 25, арк. 48–50 зв., 88–88 зв., 90.

⁷⁵ Там само, арк. 448 зв.–449.

⁷⁶ Там само, арк. 449 зв.

⁷⁷ Там само, арк. 438 зв.–439.

⁷⁸ Там само, арк. 448–451 зв.; Опубл.: *Українське повсякдення ранньомодерної доби. Вип. 1: Волинь XVI ст.: збірник документів* (Київ: Фенікс, 2014), 339–341.

З документа за 7 січня 1582 р. довідуємося, що на той час вйтівство перебувало у *Матвія Малинського* на правах оренди чи застави від Василя Олександровича Жоравницького. Про це у гроді оповідав Остафій Малинський, оскаржуючи Марка Жоравницького за те, що той впродовж двох днів “по месту з немалым гуфом людей, тыхъ, которые ему того помагаючи, заровно бурду водять и бунтъ строятъ, не помнечи на застановенъе и листи, которое учиниль з братом моимъ [...] з стороны войтовъства луцького, ижъ ани сам, ани хто, такъ братъ, яко и повинные, обчие в держанью переказы чинити не мели”⁷⁹.

А вже 20 квітня 1582 р. вйтом у Луцьку фігурує *Василь Борзобогатий Красенський*. Про це довідуємося зі скарги луцького підкоморія Миколая Харлинського на Яна Чаїнського, “который на тот час лантвойтомъ у месте Луцкомъ” від вйта Василя Красенського⁸⁰. Як лентвійта Я. Чаїнського згадано й раніше – 12 березня 1582 р.⁸¹, отже, і вйтом у цей час мав би бути В. Красенський. Та вже від 14 червня 1582 р. і до 30 січня 1583 р. вйтом у джерелах фігурує *Василь Жоравницький*⁸². Його лентвійтом у липні 1582 р. теж згадано Яна Чаїнського⁸³. У привілеї Стефана Баторія від 24 лютого 1583 р. для луцького біскупа Вікторіана Вербицького міститься звернення до міських властей і до двох вйтів одночасно: “шляхетным Василеви а Маркови Жоравницким вйтом луцким”⁸⁴. Натомість уже 3 березня цього року вйтом був *Миколай Гидзинський (Гединський)*⁸⁵, про якого в документі від 24 червня 1584 р. згадано, що вйтівство в нього перебуває у трирічній оренді від Василя Жоравницького з оплатою 900 золотих на рік⁸⁶. У королівському листі від 3 травня 1583 р. М. Гидзинського названо вйтом, а Я. Чаїнського – лентвійтом⁸⁷. Вйтівський статус М. Гидзинського засвідчений 22 листопада 1583 р.⁸⁸ та 24 червня 1584 р.⁸⁹.

Невідомо, як довго М. Гидзинський залишався на вйтівському уряді, але з 11 вересня 1584 р. і до 2 січня 1585 р. у джерелах вйтом виступає *Марко Жоравницький*⁹⁰. 2 січня 1585 р. він за 8 000 золотих заставив вйтівство своєму дядькові *Яну Марковичу Жоравницькому*⁹¹, на якого райці і поспільство уже у

⁷⁹ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 11.

⁸⁰ Там само, арк. 335 зв.

⁸¹ Там само, спр. 28, арк. 80 зв.

⁸² Там само, спр. 26, арк. 575, 639 зв. Тут його чомусь названо вйтом “на тот час” (Там само, спр. 460, арк. 144).

⁸³ Там само, спр. 26, арк. 639.

⁸⁴ Там само, спр. 29, арк. 77.

⁸⁵ Там само, спр. 460, арк. 275 зв. У цьому ж документі його намісником названо Яна Чаїнського.

⁸⁶ Там само, спр. 31, арк. 466–466 зв.

⁸⁷ Там само, спр. 29, арк. 182.

⁸⁸ Там само, спр. 30, арк. 586 зв.

⁸⁹ Там само, спр. 31, арк. 466–467.

⁹⁰ Там само, арк. 878 зв., 886-а зв., 1133 зв.

⁹¹ Там само, спр. 34, арк. 80 зв.–81. У квітні 1585 р. Ян Жоравницький заявив, що вйтівство “за певным правом от Марка Жоравницкого держу от немалого часу” (Там само, спр. 34, арк. 291).

вересні скаржилися за утиски та порушення міських привілеїв⁹². Джерела фіксують його урядових слуг Оверка Семеновича⁹³ і Кіндрата Хорошка⁹⁴, а в держанні він мав с. Губин⁹⁵. Варто вказати на те, що в тому ж році Я. Жоравницький позичив 200 золотих у Яна Малинського та 500 – у Януша Угриновського⁹⁶.

11 жовтня 1586 р. возний Стефан Княгиненський, через заборгованість Марка Жоравницького в сумі 7 307 кіп і 49 грошів литовських, за допомогою посполитого рушення повіту ввів у держання луцького вйтівства *Адама Прусиновського*⁹⁷. Під час його введення з'ясувалася цікава деталь – орендарем “пожитков войтовских” був єврей *Шая*. Отже, М. Жоравницький прибуткову частину вйтівства дав на відкуп Шаї, а судову – лентвійту Богушу Ванковичу.

Водночас свої претензії стосовно вйтівства заявили гданські купці Герман Гак та Ганус Воншот. Ще у березні 1580 р. Василь Красенський під запис позичив у Г. Воншота 4 400 золотих, а луцький староста О. Жоравницький, який доводився йому швагром, поручився за вчасне повернення боргу, в іншому разі – борг сплатять він чи його нащадки⁹⁸. Того ж дня ще одним записом В. Красенський позичив у Г. Воншота 8 500 золотих і знову гарантом виступив луцький староста⁹⁹. У 1580 р. помер О. Жоравницький, а 1584 р., не віддавши боргу, помер В. Красенський. У грудні 1585 р. Г. Воншот скаржився на М. Жоравницького і його сестру Олександру (дружину Олександра Загоровського) за неповернення боргу батька. Викликана до суду сторона заявила, що та справа належала не до гродського, а до земського суду, але луцький староста Олександр Пронський став на бік Г. Воншота. Тоді М. Жоравницький апелював до короля, однак і король спрямував справу до луцького гроду на лютневі рочки 1586 р.¹⁰⁰

19 лютого 1586 р. Г. Воншот разом із возним Матисом Славогурським ходили до луцького єврея Іллі Гошковича і питали, чи мав борг перед ним

⁹² ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 1021 зв. У тестаменті, укладеному 12 березня 1589 р., Ян Жоравницький “яко чоловік в лета подошлый” заповів поховати себе в своєму маєтку Теслугові при церкві св. Михайла “водьлугь закону греческого”. Він зазначав, що збирався продати вйтівство луцькому старості Олександрові Пронському і що вже підготував продажний лист, але до реальної трансакції не дійшло (Там само, спр. 41, арк. 122 зв.–127 зв.).

⁹³ Там само, спр. 34, арк. 164 зв.–165.

⁹⁴ Там само, спр. 35, арк. 153.

⁹⁵ Там само, спр. 34, арк. 297.

⁹⁶ Там само, арк. 385–385 зв., 511–511 зв.

⁹⁷ Там само, спр. 35, арк. 1048 зв.–1049. Намісником/лентвійтом при А. Прусиновському був Ян Чаїнський (27 листопада 1586 р.) та Юзеф Боришовський (29 листопада 1586 р.) (Там само, арк. 1150 зв., 1152).

⁹⁸ Там само, спр. 21, арк. 358 зв.–359 зв.; спр. 28, арк. 1013–1013 зв. 6 липня 1580 р. Г. Гак свідчив про невиконання В. Красенським договору з Г. Воншотом стосовно доставки 150 лаштів поташу з Корця до р. Буг (Там само, спр. 22, арк. 18 зв.–19).

⁹⁹ Там само, арк. 360–362.

¹⁰⁰ Archiwum Dziewickie Tarnowskich, Archiwum Narodowe w Krakowie, sygn. 135, k. 471–472.

О. Жоравницький. З'ясувалося, що борг був, а сини покійного Василь, а пізніше Марко частину боргу віддали з маєтку Блудова. Згодом кількасот золотих віддав за О. Жоравницького його брат Ян, що тримав від Марка с. Блудів. Залишок боргу в кількасот золотих взяв на себе М. Жоравницький¹⁰¹. Того ж дня Г. Воншот через свого умоцваного шляхетного Федора Бруяку¹⁰² позивав до суду за згаданий борг Марка, його сестру і їхнього дядька Яна як опікуна. Ян Жоравницький заявив, що його брат Олександр під запис у 26 000 золотих заставив с. Блудів Малхеру Валбаху, і що це було ще до запису Г. Воншоту, а М. Валбах неначе відписав село саме йому¹⁰³. Останній на підтвердження цього представив випис із луцького гроду, але гродський писар Петро Мложовський поставив під сумнів справжність випису, повідомивши, що він “подозронный, который яко перед тым так и тепер николи в книгах кгородских луцкихъ не былъ и не есть”. Спроба Яна Жоравницького затягнути процес була оцінена Г. Воншотом як штучна і така, що завдає йому збитків на 4 000 золотих¹⁰⁴. Возний Іван Покощовський 23 лютого вручив Яну Жоравницькому ще один позов¹⁰⁵. Розгляд справи 13 травня закінчився її відкладенням до роз'яснень короля, а Г. Воншот оцінив свої збитки у 14 000 золотих¹⁰⁶. 28 серпня возний Фронц Бромірський поновно дав М. Жоравницькому позов¹⁰⁷. 20 вересня возний Матис Славогурський у луцькому замку вручив М. Жоравницькому позов від Г. Воншота і Г. Гака, вимагаючи ув'язання за борг батька у с. Блудів і луцьке вйтівство – чого вйті на словах не боронив¹⁰⁸. Того ж дня згаданий возний ходив до М. Жоравницького відбирати гроші в сумі 6 913 кп і 20 грошів литовських, а у випадку не виплати ув'язати Г. Гака у вйтівство. Не заставши вйта вдома, возний перестрів його на території околиного замку і запитав, чи боронитиме він ув'язання у вйтівство. Вйті підтвердив, що готовий допустити ув'язання “толко жъ во всей суме водле запису небожчика отца своего увязане подамъ и поступлю”. Натомість син Германа Ганус Гак на це заявив: “во всей суме войтовства не беремо, або вемъ того не стоить”, і просив оцінити його вартість¹⁰⁹.

¹⁰¹ ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 146–146 зв.

¹⁰² Щойно у лютому 1592 р. Федір Бруяку квитивав гданських міщан за оплату йому 300 золотих “за працу и старанне мое, которемъ чиниль о долгъ ихъ, который мели на именью Блудове и на войтовстве луцкомъ” (Там само, спр. 41, арк. 62), хоча обіцянку це зробити гданські міщани дали ще 8 листопада 1590 р. (Там само, спр. 38, арк. 962–964).

¹⁰³ На 1578 р. М. Валбаху заборгував гроші І. Я. Борзобогатий Красенський, і для їх стягнення, за королівським листом, скликали посполите рушення Волинського воєводства (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 11, арк. 105–105 зв.).

¹⁰⁴ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 150–153 зв.

¹⁰⁵ Там само, арк. 175–175 зв.

¹⁰⁶ Там само, арк. 465 зв.–456.

¹⁰⁷ Там само, арк. 846–847.

¹⁰⁸ Там само, арк. 995–995 зв. Ввести Г. Гака у с. Блудів не вдалося, бо король ще листом від 26 липня 1590 р. наказував це зробити луцькому старості Олександрові Семашку (Там само, спр. 38, арк. 427–429 зв.).

¹⁰⁹ Там само, спр. 35, арк. 1004.

М. Жоравницький повідомив, що вйтівство щорічно дає прибутку 900 золотих, а Г. Гак твердив, що має відомості, що і 700 золотих не дає. Возний, “прихилившись до права посполитого,” оцінив вйтівство у 9 000 золотих і в цій сумі хотів провести ув’язання, але слуга М. Жоравницького Ян Гореховський не дозволив цього, наполягаючи на ув’язанні лише у всій сумі боргового запису О. Жоравницького. 22 вересня возний відвідав с. Блудів, але той самий слуга не дозволив “уткнути” позов у дворі, і тоді возний залишив копію позову із своїм підписом та печаткою у місцевій корчмі. Це вплинуло, і Я. Гореховський забрав позов з корчми, а возного запросив у двір на розмову з М. Жоравницьким, який, прочитавши позов, заявив, що не має відношення до села, бо його у держанні тримає Ян Жоравницький, Маркові ж належить тільки вйтівство, а в селі він гостює у дядька.

Возний Григорій Вербський 11 жовтня свідчив, що з двома шляхтичами ходив до лентвійта Богуша Ванковича. Там були гданські купці Ганус Воншот і Ганус Гак, які заявили, що до них дійшла звістка, неначе підстароста Станіслав Петровський за борг М. Жоравницького хоче ув’язати у вйтівство А. Прусиновського. Гданські міщани заявили, що борг перед ними є ранішим і рішення щодо передачі їм вйтівства прийняті луцьким гродом та королівським декретом. Усупереч цьому, підстароста схилився до передачі вйтівства А. Прусиновському¹¹⁰. З огляду на те, що сума боргу була вища за прибутковість вйтівства, то новоспеченого вйта ув’язали ще в двір М. Жоравницького в окольному замку. Він був поруч із дворами панів Рогозинських, князів Буремських і Острозьких – “В том дворе маетности жадное не было толко светлиць две и комора з светлицы, пекарня з сенми, стайня а церковь мурованая. У светлицах столов два и печий две поливаных, оболон две шкляных паперомь индей позаправленых у светлицы малой, а у великой ни одной не было”¹¹¹. Про все це возний повідомив міський уряд, закликавши його підпорядкуватися новому вйту та повідомити про це міщан.

Наступного дня С. Княгиненський свідчив, що Богуш Ванкович (лентвійт від Яна Жоравницького) від імені свого патрона протестував з приводу того, що А. Прусиновський не показав жодних розпоряджень короля. Протест заявили і гданські купці. 13 жовтня у луцькому гроді возний Григорій Вербський свідчив, що у справі А. Прусиновського він з двома шляхтичами ходив до луцького земського судді Федора Чаплича Шпановського, якого в присутності вйта приятель А. Прусиновського Юзеф Боришовський питав, чи на найближчих роках святомихайлівських є якась справа М. Жоравницького або його дядька луцького войського Яна Жоравницького стосовно переуступлення вйтівства гданським купцям Г. Воншоту і Г. Гаку. Суддя пояснив, що з пам’яті не пригадує, і звернувся до земського писаря Михайла Коритенського, який після огляду записів засвідчив

¹¹⁰ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 1045 зв.–1046 зв.

¹¹¹ Там само, арк. 1047 зв.–1048.

відсутність такої справи. Того ж дня возний відвідав гродську канцелярію з аналогічним запитанням, і з'ясував у підписка Войни Поряднича Защитовського, що М. Жоравницький не проти уступити вйтівство, але на зазначених вище умовах. 14 жовтня возний Г. Вербський із двома шляхтичами ходили до будинку міщанина Половка, де зібралися райці, лавники і міщани. Зібрані визнали вйтівські повноваження А. Прусиновського, а “лантввойть, который от пана Яна Жоравницкого первой былъ Богушь Ванковичъ, книги записованя справъ вшелякихъ его милости отдалъ, которые его мл принявъши, до скрынки радецкое отдалъ”¹¹². Після цього до гроду з'явився Ян Жоравницький із скаргою на племінника, тобто М. Жоравницького, який уступив йому вйтівство, а тепер не боронив ув'язання А. Прусиновського. 15 жовтня до гродської канцелярії прийшов сам М. Жоравницький і заявив, що, не маючи маєтків (бо їх за борги батька вже розібрали) й не маючи чим платити, передає вйтівство гданським купцям і лише їх визнає державцями¹¹³. Інтрига лише поглибилася, коли тоді ж до гроду прийшов А. Прусиновський із повідомленням, що введення у вйтівство і двір в окольному замку не компенсує боргу М. Жоравницького в сумі 7 307 кіп 49 грошів литовських, а тому він претендує ще на с. Блудів¹¹⁴.

19 жовтня возний М. Славогурський із двома шляхтичами їздив до с. Підгайців, де Г. Гак з'ясовував у панів Гаврила і Левка Підгаєцьких про проведення посполитого рушення для передачі вйтівства А. Прусиновському. Г. Гак запитав, коли їм надійшов лист на посполите рушення, і отримав відповідь, що в четвер 9 жовтня увечері, а прибути до Заборовлі шляхта мала в суботу 11 жовтня. Зазвичай же на езекуцію відводилося три-чотири тижні, а не два дні. Підгаєцькі свідчили, що фактично шляхта і не зібралася, тому логічно поставало питання, а хто вводив А. Прусиновського у вйтівство?¹¹⁵ 20 жовтня Г. Воншот і Г. Гак скаржилися на С. Княгиненського за введення ним А. Прусиновського у вйтівство¹¹⁶. 21 жовтня М. Славогурський вручив А. Прусиновському в його домі в окольному замку лист “навпоминалный” від луцького старости “о небезъпечност здороя тых [гданських] мешчанъ [...] такъ теж о перешкожене и бране пожитковъ, ку войтовъству луцкомъ належачих”¹¹⁷. Тобто, староста фактично став на бік гданців. 29 листопада М. Славогурський свідчив, що він з двома шляхтичами ходили до будинку Федора Кравця у справі гданських міщан, де застали Юзефа Баришовського, намісника А. Прусиновського, якому заявили, “иж есть на то воля и росказане его милости

¹¹² ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 1051.

¹¹³ Там само, арк. 1054–1054 зв.; спр. 36, арк. 459 зв. М. Жоравницький зазначив, що Г. Гак повинен тримати вйтівство до віддачі тих заборгованих грошей. З 13 826 кіп грошей литовських – 12 026 – на маєтку Блудові, а 1 800 – на вйтівстві (Там само, спр. 36, арк. 481–486; спр. 56, арк. 104 зв.–106).

¹¹⁴ Там само, спр. 35, арк. 1056–1056 зв.

¹¹⁵ Там само, арк. 1063–1063 зв.

¹¹⁶ Там само, спр. 36, арк. 458–461 зв.

¹¹⁷ Там само, спр. 35, арк. 1152 зв.

пана старосты луцкого, [...] иж бы есте, пане Боришовский, пожитковъ вшеляких, ку войтовству належачихъ, не брали и перешкоды жадъное в томъ войтовстве луцком тым мешаномъ гданьским не чинил и чинити не казалъ”¹¹⁸. Тоді ж М. Славогурський вручив А. Прусиновському королівський лист, в якому йому наказувалося, аби він сам чи через інших осіб “въ войтовство луцкое не вступовал” і не чинив образ гданьским міщанам, на що той заявив: “я пожитковъ брати тым гданщаном не допущу, абы мя первой за ноги зволожено”¹¹⁹.

Уже 11 лютого 1587 р. гданські міщани за 9 000 золотих заставили вйтівство Катерині Фронцівні Фальчевській, дружині покійного князя Дмитра Андрійовича Козеки, а на той час дружині Вацлава Подорецького¹²⁰. Її ув’язали “в мыто горелчаное, в пляц головный войтовский и въ пляц лазебный над рекою Стыромъ и въ пляц подле брамы от Глушца, на котором ятки суть, въ воскобойно, в померное, такъ тежъ и въ инъшие пожитки, власности, провента, доходы вшелякие”¹²¹. Райці та міщани вже невдовзі скаржилися, що лентвійт Ян Шмоневський за її розпорядженням відбирає від міщан прибутки від побаришного та покоморного¹²². З документа за 3 вересня 1587 р. довідуємося, що Катерина Подорецька орендувала судові повноваження вйта Матею Суському. На запитання возного М. Славогурського, чому лентвійт Я. Шмоневський втручається у костельний присуд, той відповів: “ижъ то маю розказане от пана моего пна Матея Суского, который тые присуды войтовские арендоваль у ее млть кнегине Дмитровое Козичиное панеи Катарыны Фалчевьского”¹²³.

1 листопада Катерина Фальчевська разом із другим чоловіком Вацлавом Подорецьким позивала гданських міщан за “неучиненъе досыт листу запису их отъ них даного”¹²⁴. Вже 6 листопада возний М. Славогурський через лентвійта Богуша Ванковича, постатавленого подружжям, дав трибунальський позов від гданських міщан В. Подорецькому і його дружині Катерині стосовно недоплати останньою 2 800 кіп грошів литовських і 1 400 золотих¹²⁵. Через два дні до гродської канцелярії прийшли Г. Воншот і Г. Гак із повідомленням, що засідання суду за скаргою подружжя Подорецьких призначене на час, коли вони не зможуть бути присутніми (24 січня 1591 р.), тому доручають вести справу приятелю Ф. Бруяці. З їхнього повідомлення з’ясувалося, що подружжя висунуло претензії

¹¹⁸ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 1152.

¹¹⁹ Там само, арк. 1155. Лист короля датований 12 листопада і в ньому обгрунтовано перевагу гданських міщан перед А. Прусиновським (Там само, спр. 36, арк. 568–570 зв.). Протистояння з гданськими купцями закінчилося 1591 р. баніцією для А. Прусиновського (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 34, арк. 345–346).

¹²⁰ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 37, арк. 28–33 зв., 96–96 зв.; спр. 38, арк. 245 зв.

¹²¹ Там само, спр. 37, арк. 96 зв.

¹²² Там само, арк. 844–844 зв.

¹²³ Там само, арк. 810 зв.

¹²⁴ Там само, спр. 38, арк. 937 зв.

¹²⁵ Там само, арк. 958–959.

“о незаступене от некоторых особъ какое переказы держанья их войтовства луцкого”¹²⁶. 3 вересня 1591 р., за рішенням Трибуналу, Г. Гака і Г. Воншота мали ввести у вйтівство, але за умови сплати ними подружжю 9 000 золотих, чого зробити вони не змогли, тож вйтівство залишилося в руках Подорецьких¹²⁷. 8 лютого 1592 р. тепер уже Подорецькі отримали позов від гданських міщан за невиконання ними трибунальського рішення¹²⁸. Того ж дня возний М. Славогурський дав позов В. Подорецькому за пограбування Г. Гака і ув’язнення його в городлівському замку¹²⁹. Суперечка між гданськими міщанами і Подорецькими стосовно луцького вйтівства розглядалася і у володимирському гроді. Тут суддя Дем’ян Павлович і підстароста Роман Вілгорський, на думку міщан, судили несправедливо, тож ті оскаржили дії суддів¹³⁰.

Не пізніше 2 травня 1590 р. Подорецькі передали вйтівство в оренду *Мартину Прусиновському*¹³¹. 6 червня 1591 р. шляхтич Федір Рудецький позивав до суду В. Подорецького і його дружину Катерину з огляду на пограбування орендарем вйтівства М. Прусиновським дому скаржника. Уповноважені оскарженого Антоній Заболоцький і Юзеф Боришовський заявили, що М. Прусиновський не є слугою їхнього підзахисного, а повноправним і осілим шляхтичем, тому сам повинен відповідати за свої вчинки. Катерина Подорецька, “яко будучи в тотъ час держачою войтовства луцкого”, заявила, що не посилала М. Прусиновського грабувати будинок і готова на цьому присягнути, але через протест скаржника цього не сталося, а навпаки – присягу склав підданий Ф. Рудецького, і суд зобов’язав Подорецьких сплатити штраф у сумі 55 кіп і 50 грошів литовських¹³².

1 листопада 1591 р. Подорецькі уступили вйтівство кременецькому підкоморію *Адаму Боговиту Козерадському*, одруженому з донькою Катерини від першого шлюбу Марушею Козечанкою¹³³. У відповідному записі Катерина свідчила: “водле постановеня и запису зъ вене и посагу в шести тисечох золотих полскихъ войтовство луцкое, которое от немцов месчан кгданскихъ я Вацлавовая Подорецкая в девети тисечох золотых полскихъ мела, тым же правом, якося сама мела и с тымъ всемъ яко ми от них подано и яко есмо держали и уживали сами его млсти пну подкоморому и малжонце его млти тымъ листомъ

¹²⁶ ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 38, арк. 961 зв., 967 зв.–968 (Тут йде перелік осіб, які позивалися з вйтом, або діяльність яких зменшувала прибутковість луцького вйтівства, з чим не могли змиритися Подорецькі).

¹²⁷ Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 24, арк. 807–808 зв.

¹²⁸ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 40, арк. 266 зв.

¹²⁹ Там само, арк. 267.

¹³⁰ Там само, арк. 267 зв.

¹³¹ Там само, спр. 39, арк. 334.

¹³² Там само, арк. 335–337.

¹³³ Там само, спр. 40, арк. 278–278 зв.

нашимъ подаемъ, зоставуючи вцало на томъ же войтовстве луцкомъ три тисечи золотых полских доще моей молодшой кнежне Ганне Козичанце, которые с тое сумы пнзей девети тисечей золотих полских водле першого запису мене Катерини Фалчевсого ей власне належит и отдана быти мает”¹³⁴. Отримавши вйтівство, А. Боговитин змінив лентвійта: замість Богуша Ванковича ним став золотар Бальцер Берлінський, але в судових справах новий вйт не покладався лише на нього. Так, у червні 1592 р. вйт мав засідати з “лавикою зуполною” з семи осіб, але, маючи якусь справу в гроді, не зміг прийти і лавники прочекали його безрезультатно з дванадцятої години аж до вечора, так і не почавши засідання¹³⁵. 8 лютого 1592 р. бурмистр, райці та поспільство скаржилися на А. Боговитина, новий лентвійт якого Якуб Клімашевський грабував міщан, а 14 травня того ж року бурмистр і райці оскаржували А. Боговитина та його слугу Криштофа Щуку за побиття та ув’язнення шевця Дениса¹³⁶.

А. Боговитин “бавився” вйтівством недовго, адже 26 серпня 1592 р. позичив разом із дружиною у Григорія Колмовського 4 000 золотих, перезаставивши йому вйтівство на один рік – до Покрови 1593 р.¹³⁷ Незважаючи на нагадування йому про наближення терміну викупу, цього зроблено не було¹³⁸, і вйтівство залишалось в руках Г. Колмовського до 1596 р. Новий вйт мав двір на Жидівській вулиці¹³⁹. Загалом, Г. Колмовський не вирізнявся погідним характером. Так, у січні 1592 р. шляхтянка Ганна Бердовська звинуватила його у звалтуванні її доньки від першого шлюбу Настасії Обухович¹⁴⁰. Період його урядування вирізнявся значними перевищеннями владних повноважень. Уже в лютому 1593 р. король звертався до нього з вимогою не зловживати під час судочинства та збирання поборів¹⁴¹. У червні 1594 р. бурмистр і райці скаржилися на Г. Колмовського за те, що, незважаючи на заручний лист короля, він наслав своїх слуг Ігната, Мартина, Павла Кривоноса, Пархома Бузяку та інших на дім бурмистра Тимоша Кузьмича – ті побили його дружину та пограбували майно. Крім того, міщани звинувачували вйта в тому, що він “права, волности нши нарушаючи, sprawy людские не водле права посполитого майдебурского, але водле мысли и уподобаня своего отпраует и судит. Паметные с пересуды, вины неслушные и неслыханые берет, коледы, ралци якіес с каждого дому по

¹³⁴ ЦДІА України у м. Києві, ф. 26, оп. 1, спр. 8, арк. 80 зв.–81.

¹³⁵ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 42, арк. 108 зв.

¹³⁶ Там само, спр. 40, арк. 246 зв., 541–542.

¹³⁷ Там само, спр. 41, арк. 158 зв.–160 зв., 189–193; спр. 42, арк. 322–323 зв.

¹³⁸ Там само, спр. 44, арк. 398 зв.

¹³⁹ Там само, спр. 45, арк. 11. У домі було дві світлиці (Там само, арк. 821 зв.).

¹⁴⁰ Там само, спр. 47, арк. 2/90–90 зв. Див.: Наталя Старченко, “Справи про звалтування в шляхетському середовищі Волині (остання третина XVI ст.),” *Соціум. Альманах соціальної історії* 11–12 (2015): 115–119.

¹⁴¹ Міщани писали королю “о чинене безправья в справахъ ихъ судовых местских и о бране доходовъ з суда на врьдъ ихъ приходячихъ, и о бране мыта незвычайного въ ярмарок от нихъ самих и от гостей приездчих” (ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 108).

шести грошый, а з особ, хотя которые и в суседех мешкают, по два грши себе ктвалтовне за грабежами з винами давати примушает”. Далі міщани оповідали, що вїйт заставляє їх купувати горілку у вїйтівських “будках”, а “навет и тых, которые от пороженя своего горелки не пивают, пити примушает”. Дісталось вїйту і за розбазарювання міського арсеналу – з 800 рушниць залишилося заледве 300, а решта “от него сут выграблены”. Загальні збитки від зловживань вїйта міщани оцінили у 5 000 золотих, читаємо в скарзі, – “зачым судов гайных, которые ся в месте ведле права майдебурского порядком своим отпрауют отпраовати не можемы”¹⁴². Того ж 1594 р. Г. Колмовський отримав від короля ще одного заручного листа з вимогою не утискувати міщан¹⁴³. У 1595 р. міщани знову скаржилися королю на зловживання вїйта, бо самі не можуть оборонитися “для того, ижь войта дедичного на тот час в месте нашомь Луцку нет, толко закупный, который не ведати за якимь правомь тое войтовство деръжит”. Король листом від 4 листопада вкотре наказав старості оберігати міщан від вїйтівської сваволі¹⁴⁴.

Під час вересневого ярмарку 1595 р. возний М. Славогурський свідчив, що на прохання міщан ходив до ратуші, де зібралася “вся лавица зуполная” і куди прийшов Г. Колмовський. Міщани скаржилися, що в часі ярмарку вїйт “на ратушь для судов ярмарочных не зышол, пересудов беручи, з нами водлугъ правъ и привилеевъ [...], месту наданых, не делил, паметные и вины незвыклые и не водлугъ права [...] з них самых так же и гостей берешь”. Натомість вїйт заявив, що не зобов’язаний ділитися судовими прибутками, “бо ми то вольно”. Побаришне вїйт назвав своїм, чисто вїйтівським прибутком, як це і було раніше, і що це обумовлено в інвентарі, “бо тот увесь пожитокъ на мене яко войта приходить, кгдаж его от тыхъ, которые были войтами тутошными, на инвентаре маю”¹⁴⁵. Свої збитки міщани на цей раз оцінили у 2 000 кіп грошів литовських.

6 вересня 1595 р. міський писар Ярош Суєтич від імені бурмиистра, райців і всіх міщан, з однієї сторони, а Г. Колмовський, з іншої, задекларували спробу укласти “постановене приятелское”. У документі згадано 46 декретів луцьких гродських та 6 декретів трибунальських “о розыски кривды и грабежь” між міщанами та Г. Колмовським, який твердив, що понад право нічого не робив, тому в день св. Михайла мав скласти стосовно цього присягу. До того часу приятелі вїйта та міського поспільства мали вивчити права сторін – “што пну войтови водлуг права его и давных обычаев належати будеть, а чому тежь водлугъ права и привилев своих место не поддегаеть”. Окрім того, міщани свідчили, що “урядъ войтовский не присяглый и не на звыклом местцу суды отпраууеть. Тогды [...] тые жь приятеле, углянувши в порядокъ и право их

¹⁴² ЦДІА України у м. Києві, ф. 26, оп. 1, спр. 9, арк. 453–453 зв.

¹⁴³ Там само, арк. 439 зв.

¹⁴⁴ Там само, спр. 10, арк. 66 зв.–67; ф. 25, оп. 1, спр. 47, арк. 2/1–2.

¹⁴⁵ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 47, арк. 1/157–159 зв.

майдеборское, так же розознати мають, если такий уряд войтовский наставити и быти мает, або инший присяглый войт подати будеть повинен”¹⁴⁶.

Укладення цієї угоди затяглося до наступного року. Нарешті 25 травня 1596 р. Г. Колмовський приніс її до городу для вписання. Посередниками між ним і міською громадою стали луцький підкоморій Ян Харлинський, земський підсудок Іван Хрінницький, Дем’ян і Андрій Гулевичі. В угоді зазначалося: війт “жадныхъ вин, паметьныхъ, пересудовъ, крыжового, поклонов, ралец, колодь неслушныхъ и не правныхъ и всего, што ему не належитъ, абы не брал, одно, што ему бы слушне с права належало”. Оговорювалося, що війт має судити згідно з магдебурзьким правом “на мествьцу звыкломъ судовомъ” у певні дні, а саме: понеділок, середу та п’ятницю, а “пожитьками на суде гайномъ тым водле права ся делиль с тымъ кому то належити будеть”. Ярмаркові “пересуди” поділяли навпіл – одну половину війтові, другу – райцям, при цьому війт у часі ярмарку не мав збирати мита, лише, згідно із стародавнім звичаєм, – з ташів приїждчих купців. Побаришне під час ярмарку мало збиратися на користь міста. Війт зобов’язався відшкодувати збитки місту в сумі 500 золотих. І міщани, і війт мали скасувати всі свої відповідні позови, протестації та декрети, на якій судовій стадії вони б не були. Зі свого боку, міщани зобов’язалися купувати горілку лише у війтівських корчмах, під зарукою трьох кіп грошів литовських, з яких половина би йшла війту, друга – на ратуш. Міщани отримали право виробляти горілку тільки на весілля та хрестини. Порушник цієї угоди мав сплатити штраф – 200 кіп грошів литовських¹⁴⁷.

Г. Колмовський 2 листопада 1596 р. видав квит *А. Боговиту* в поверненні 4 000 золотих і передав йому війтівство, а останній того ж дня позичив у луцького підкоморія *Яна Харлинського* 6 000 золотих під перезаставу луцького війтівства, отриманого в свій час від Подорецьких¹⁴⁸. Відповідно до заставного запису, Ян Харлинський мав користуватися війтівством “водле инъвентаровъ войтовъ старыхъ”, а А. Боговитин зобов’язався брати на себе відповідальність у всіх випадках, де було б оскаржене право Я. Харлинського до війтівства. У разі недотримання умов застави, А. Боговитин обіцяв сплачувати по 6 000 золотих за кожне порушення.

Традиційні скарги міщан на зловживання війтів під час проведення ярмарків не минули і Яна Харлинського у вересні 1598 р.¹⁴⁹ Змінивши за час врядування чотирьох лентвійтів – Олександра Ворону Борогинського, Абрама Ліневського, Яроша Суєтича і Флоріана Лостайського (був ним лише два тижні під час

¹⁴⁶ ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 47, арк. 1/155–156 зв.

¹⁴⁷ Там само, арк. 2/55 зв.–57 зв. Наступний документ – це та сама угода, але подана вже міщанами (Там само, арк. 2/57 зв.–59 зв.).

¹⁴⁸ Там само, арк. 2/281 зв.–283 зв., 292–296 зв.; спр. 49, арк. 858–858 зв. (А. Боговитин зазначив, що для викуплення війтівства він позичив 4 000 золотих у Яна Харлинського, а потребуючи більше грошей, позичив у нього ще 2 000 золотих, заставивши йому війтівство).

¹⁴⁹ Там само, спр. 53, арк. 466–467.

ярмарку в 1598 р.¹⁵⁰), де на зламі 1598/1599 рр. Я. Харлинський позбувся вйтівства, бо вже в січні 1599 р. уряд перебував у *Марка Жоравницького*¹⁵¹, який у цей період певний час мешкав у якогось Стецька¹⁵².

Як вйт М. Жоравницький згадується до кінця літа 1601 р.¹⁵³, а вже 15 грудня цього року вйтом названо луцького старосту *Миколая Семашка*¹⁵⁴. У який спосіб той став вйтом, не знаємо, але можна припустити, що спрацював родинний зв'язок, позаяк його донька Катерина була дружиною Адама Прусиновського. Вище мовилося, що останньому не вдалося утвердитися на вйтівстві, але борг перед ним М. Жоравницького залишався, тому цілком ймовірно, що цим скористався М. Семашко. Вйтівські функції М. Семашко виконував недовго, адже найраніше з вересня-жовтня 1602 р. *М. Жоравницький* отримав назад вйтівський уряд¹⁵⁵ та передав прибутки від нього в оренду на два роки (1603–1604) луцькому єврею *Мошкові Желковичу*. Останній свідчив, що вйт “арендовавъши мене все пожитки, на войтовство луцкое належачие, и млын ольшовський, который держал от велможного его млсти пна Миколая Семашка, каштеляна браславського, старосты и ключника луцкого, на две лете зуполные”¹⁵⁶. Однак уже в березні 1603 р. вйт відібрав у Мошка ці прибутки, очевидно за невчасну сплату чергової частини грошей, бо 4 травня Мошко заявив, що був готовий дати вйтові останню партію грошей, але той не з'явився за ними, а вже 12 травня вйт скаржився на Мошка за невчасну сплату¹⁵⁷.

У документі за 6 липня 1604 р. намісником/орендарем вйтівства названо *Михайла Гулевича*¹⁵⁸. Мати М. Жоравницького Ганна Іванівна Борзобагатянка Красенська була вдруге замужем за Янушем Федоровичем Гулевичем Должецьким¹⁵⁹, бо Михайло Янушевич Гулевич названий рідним братом по

¹⁵⁰ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 322 зв. Про згаданих лентвійтів див.: Білоус, “Луцькі лентвійти XVI–XVII ст.,” 107–108.

¹⁵¹ Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 13, арк. 378. (Лентвійтом у цей час у нього був Ярош Суєтич).

¹⁵² Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 62, арк. 86. (“казал до господи своей, которую на тот час мел у Стецка тут у Луцку привести”).

¹⁵³ Там само, спр. 63, арк. 242 зв. Впродовж січня-жовтня 1600 р. М. Жоравницький як вйт фіксується у луцькій міській книзі: 9 лютого, 18 травня, 4 і 25 вересня, 3 жовтня (Latvijas Nacionālā bibliotēka, f. 26, r. 7348, k. 10 v., 48 v., 110 v., 120, 131 v). У цей час (жовтень 1600 р.) М. Жоравницький лентвійтом призначив Яна Шмонецького (березень-квітень 1600 р.) та Андрія Романовича (жовтень 1600 р.) (Latvijas Nacionālā bibliotēka, f. 26, r. 7348, k. 30 v, 31 v, 32 v, 135), хоча у травні 1600 р. лентвійтом фіксується Якуб Козицький. ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 56, арк. 576.

¹⁵⁴ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 62, арк. 721. За порядкування луцьким вйтівством він заплатив 6 000 золотих (Там само, спр. 78, арк. 689 зв.).

¹⁵⁵ Там само, спр. 64, арк. 725; спр. 66, арк. 847; ф. 28, оп. 1, спр. 34, арк. 589 зв. У травні 1607 р. М. Жоравницький свідчив, що М. Семашко “пустив” йому вйтівство за 6 000 золотих, обіцяючи не чинити перешкод і слова не дотримав (Там само, спр. 39, арк. 326 зв.). У грудні 1602 р. за борг М. Жоравницького перед Вавриньцем Лібішевським у 17400 золотих останній зробив невдалу спробу ув'язатися у Луцьке вйтівство (Там само, ф. 223, оп. 1, спр. 578, арк. 1–2).

¹⁵⁶ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 67, арк. 391.

¹⁵⁷ Там само, арк. 453–453 зв, 474.

¹⁵⁸ Там само, спр. 70, арк. 607.

¹⁵⁹ Ірина Ворончук, *Родоводи волинської шляхти XVI – першої половини XVII ст. (реконструкція родинних структур: методологія, методика, джерела)* (Київ: Вища школа, 2009), 192.

матері Марка Жоравницького¹⁶⁰. Орендарем війтівства Я. Гулевич пробув близько року. У згаданому документі зафіксоване “кривосуддя” нового війта. 6 липня 1604 р. до луцького гроду прийшов міщанин Єреміяш Ульріх у справі свого брата, луцького купця Януша Ульріха, який у купецьких справах поїхав до Любліна, а в цей час йому принесли позов від луцького єврея Мордуша Губаревича. До суду 5 липня замість брата прийшов Єреміяш, повідомивши лентвійта Яроша Суетича про обставини, що склалися, і цілий день прочекав у гроді, однак Мордуш не з’явився. Єреміяш попросив війтівського писаря, “абы тоє мое оповедане до книг было записано, и розумеючи же мело быти записано, яко ж ми то писар войтовский прирекъ, заложивши паметнымъ”. Однак, коли до гроду прийшов війт М. Гулевич, то не лише заборонив писарю вписувати це свідчення, а ще й наказав вписати заяву Мордуша, що той неначе приходив до гроду, а Єреміяша не було. Того ж дня М. Гулевич видав ще один позов Я. Ульріху, призначивши термін засідання на 6 липня. Коли цього дня Єреміяш прийшов до війта і заявив йому, що такі позови є несправедливими, та хотів вписати протестацію, то війт заборонив це зробити. Аби забезпечити свого брата від можливих проблем, Єреміяшу нічого не залишалось, як піти до гроду і там опротестувати дії війта, заявивши, “иж то ест не толко противко праву посполитому, але и противко обычаем учтивым такие штуки, бо право посполитое учит позвы писаные, иле о великие речи, на три дни перед термином по тых, которые сут обещни класти, а на тых которых нимашъ обещных две недиле. Про то прошу, абы брат мой токового безправа [...] не относил”¹⁶¹.

12 серпня 1605 р. М. Жоравницький віддав в оренду війтівство двоюрідному брату *Томашу Яновичу Жоравницькому* терміном до дня св. Мартина (11 листопада) 1606 р. “зо всими провентами и пожитьками, до войтовства луцкого належачого, выймуочи одно с послушенства пну Томашу Жоравницкому Андрия Кравца, Яроша Суетича и Володкевича, так теж и клитки тые, што на власном кгрунте пна Марка Жоравницкого, а не войтовскомъ”. А далі возний Федко Будко, що проводив ув’язання нового війта, свідчив: “И скупивши на ратушь мешанъ луцких росказалемъ, абы за войта пна Томаша Жоравницкого мили и его во всяком послушни были”¹⁶².

Причиною передачі війтівства Т. Жоравницькому, очевидно, була заборгованість М. Жоравницького. Ще в березні 1603 р. возний Іван Бурцевський віддав Маркові три позови від Томаша про борг відповідно на 13 000, 3 000 і 500 золотих та неповернення двору в луцькому замку¹⁶³. У березні того ж року за ще один борг у сумі 1 300 золотих, виконуючи рішення Люблінського Трибуналу, гродський суд ухвалив передати війтівство зі всіма прибутками Томашові. Однак спроба возного Яхима Присталовського 5 квітня 1605 р. ввести Томаша у війтівство виявилася невдалою, оскільки лентвійт Ярош Суетич разом із слугами

¹⁶⁰ ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 70, арк. 328.

¹⁶¹ Там само, арк. 607–608 зв.

¹⁶² Там само, спр. 75, арк. 271–272, 274–275; ф. 26, оп. 1, спр. 17, арк. 754.

М. Жоравницького перешкодили цьому, посилаючись на дозвіл свого господаря передати лише “коморок чотыри на пляцу войтовском, где сено и овес продают”¹⁶⁴. Зважаючи на неповернення 1 300 золотих і небажання дозволити ув’язання у вйтівство, суд 22 березня 1605 р. констатував совитість (тобто подвоєння) боргу і накинув 700 золотих т. зв. шкод, що разом збільшило заборгованість М. Жоравницького до 3 300 золотих¹⁶⁵. Ще однією причиною передачі вйтівства могли бути клопоти, які в цей час мав М. Жоравницький із збирачем волинського чопового Лаврентієм Древинським. Останній оскаржував вйта, який безпідставно оголосив себе обраним поборцею чопового на нещодавній елекції депутатів у 1602 р. Збитки від такої самодіяльності Л. Древинський оцінив у 2 100 золотих¹⁶⁶. Справа мала продовження у 1605 р., коли король вимагав від міщан ліквідувати заборгованість перед Л. Древинським, а міщани твердили, що платили податок вйтові. Останній заявив, що збирав лише лановий побор і до чопового не причетний, але, коли міщани почали показувати його квити з чопового, обман став очевидним. Збитки справжнім поборцею оцінено у 5 000 золотих, і возний оголосив М. Жоравницькому баніцію (“тут на ратушу при бытности велю обывателей Короны Полское голосом вынеслым обводал и публиковал”), а гродський суд зобов’язав усіх, аби з М. Жоравницьким “жадного сполку ани обцованя не мели, оного в домех своих не переховывали, помочи и рады ему яко банитови не додавали под винами в праве посполитом описаными”¹⁶⁷. Усе це разом, ймовірно, вплинуло на передачу вйтівства Томашові – двоюрідному братові Марка.

Томаш Жоравницький в часі свого врядування орендував лентвійтівство Максиму Томиловичу¹⁶⁸, який залишався на цьому уряді до 11 листопада 1606 р., коли Марко Жоравницький змінив його на свого лентвійта Яроша Суєтича¹⁶⁹. Уже в жовтні 1605 р., від імені луцького біскупа Марцина Шишковського, ксьондз Станіслав Лоза скаржився на нового вйта за нехтування костельних привілеїв¹⁷⁰. У лютому 1606 р. до Т. Жоравницького звернувся шляхтич Григорій Ушак Куликовський з проханням повернути його підданих Івана і Петра Степановичів, які втекли з родинами і майном із с. Лички до Луцька. Т. Жоравницький не проявив солідарності із шляхтичем, заявивши: “я тут войтом не дедичным, тылко до часу за правом своим держу, трудно ми выдавати, але шукайте вм пна войта дедичного пна Марка Жоравницкого”¹⁷¹. Важко з упевненістю сказати, про що

¹⁶³ ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 67, арк. 282–282 зв.

¹⁶⁴ Там само, спр. 73, арк. 357 зв.–358 зв.

¹⁶⁵ Там само, спр. 74, арк. 147–148.

¹⁶⁶ Там само, спр. 66, арк. 753–754. Відголос цієї справи зафіксовано ще 1609 р. (Там само, спр. 84, арк. 769 зв.–770).

¹⁶⁷ Там само, спр. 74, арк. 969 зв.–970 зв.

¹⁶⁸ Там само, спр. 75, арк. 522 зв.

¹⁶⁹ Там само, спр. 76, арк. 515, 975 зв.–976, 987 зв.; спр. 83, арк. 68–68 зв.

¹⁷⁰ Там само, спр. 76, арк. 454–455.

¹⁷¹ Там само, спр. 76, арк. 191.

свідчили ці слова. Це могло бути небажання втручатися у міські справи, позаяк міський уряд зазвичай у подібних ситуаціях ставав на бік утікачів, або ж вїйт просто свою “недідичність” використав як відмовку, але в будь-якому випадку не варто ставити під сумнів його суддівські повноваження.

10 липня 1606 р. возний Дем’ян Зарембський спробував ввести у вїйтівство *Андрія Борзобогатого Красенського* за борг М. Жоравницького у 13 200 золотих, але лентвїйт Максим Томилович не дозволив цього зробити¹⁷². У призначений час – 11 листопада (на св. Мартина) 1606 р., возний Іван Марецький із слугами Марка Жоравницького прийшли “для отобрания войтовства, провентовъ и всехъ пожитковъ, здавна до него належачихъ, и книгъ войтовскихъ судовыхъ”. Слуги М. Жоравницького Іван Батятицький та Вацлав Куницький закликали до ратуші бурмистра, райців і міщан, та доручили лавнику Олександру Бедерману і старому райці Матвію Демковичу прийняти вїйтівство, давши їм “листы поручонные”, бо самого Марка в місті не було. “По немаломъ часе” прийшли від Томаша Жоравницького його служебники Матіяш, Яско та лентвїйт Максим Томилович, а також служебник луцького єпископа Кирила Терлецького Василь Одинець. Останній заявив, що Т. Жоравницький доручив йому повідомити: хоча термін оренди збіг, однак віддавати вїйтівства він не буде, бо Марко обіцяв у разі невибрання суми, даної за оренду, продовжити її термін. Слуги М. Жоравницького заявили, що мають відомості, що за час оренди зібрано понад 500 золотих, даних за оренду. Своєю чергою Максим Томилович повідомив, що на сьогодні закінчується термін оренди ним лентвїйтівства і він складає із себе повноваження, “и книги за вряду моего справованые с подписом руки моее, тымъ особомъ” віддав¹⁷³. Це вплинуло, і вїйтівство таки віддали, хоча В. Одинець заявив, що Марко залишився винен братові “певную суму пнзей”¹⁷⁴.

М. Жоравницький не довго утримував вїйтівство, бо чергові боргові проблеми привели до його баніції. До цього призвело протистояння з Андрієм Борзобогатим Красенським, який позивав вїйта за борг його рідного брата Василя Жоравницького перед його батьком Василем Борзобогатим Красенським у сумі 3 600 золотих. М. Жоравницький твердив, що по смерті брата нічого у спадок не отримав і тому платити не повинен. 13 травня 1606 р. суд зобов’язав вїйта на цьому присягнути, чого зроблено не було, й через це М. Жоравницький потрапив у совитість та шкоди, а борг зріс до 13 000 золотих. За небажання виконувати рішення суду про введення А. Красенського у вїйтівство за наявний борг, М. Жоравницький був покараний черговою совитістю і тепер заборгованість склала 26 000 золотих. Однак і це не вплинуло на вїйта. У підсумку, Трибунал оголосив йому баніцію на ратуші в Любліні, а 28 травня 1607 р. – в окольному замку в Луцьку¹⁷⁵. Щоправда, на прохання вїйта король 1 вересня на шість

¹⁷² ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 76, арк. 687–687 зв.

¹⁷³ Там само, арк. 975–975 зв.

¹⁷⁴ Там само, арк. 976.

¹⁷⁵ Там само, спр. 79, арк. 576–576 зв.

місяців відтермінував дію баніції. У ході цього протистояння М. Жоравницький, аби дошкулити противнику, оскаржив його за небажання взяти на себе судову тяганину з преором луцького монастиря Діви Марії. Підставою для такої вимоги став контракт на продаж луцького вйтівства батькові Марка Олександрю батьком А. Красенського Василем, за яким останній брав на себе зобов'язання “боронити и заступовати”. Уповноважений від А. Красенського Дем'ян Зарембський заявив, що з огляду на баніцію скаржника позвана сторона не зобов'язана відповідати. Спроба уповноваженого від М. Жоравницького Михайла Гулевича виправдатися несправедливістю баніції результату не дала, і староста Миколай Семашко звільнив від позову А. Красенського¹⁷⁶.

1 липня 1607 р. возний Федір Бутко за 6 000 золотих передав у заставу луцьке вйтівство зведеному братові М. Жоравницького *Михайлові Гулевичу*¹⁷⁷. Вдруге отримавши цей уряд, він зумів протриматися на ньому трохи більше року, бо вже 3 жовтня 1608 р., за рішенням Трибуналу, через борги М. Жоравницького возний Михайло Поповський ув'язав *Катерину Подорецьку* у “войтовство луцкое з домом судовым войтовским и с пляцы войтовскими оселыми и пустыми, з юрдыкою судов войтовских, згола зо всеми пожитки и приналежностями ничого себе не выймуучы и не зоставуючи”¹⁷⁸. Ще з кінця 1602 – початку 1603 рр. Катерина Подорецька почала суперечку за луцьке вйтівство з Яном Харлинським, Миколаєм Семашком і Марком Жоравницьким, бо декрет у цій справі Трибунал видав 6 травня 1603 р. Справа йшла про борг у сумі 3 000 золотих, “которая на войтовстве луцьким зостала албо [...] ку взятю пултори тисечи золотых ползких от поводовое стороны и ку уступенью через вас половицу войтовства луцкого”¹⁷⁹. Ян Харлинський, незважаючи на трибунальський декрет, разом із своїм “заступцею” кременецьким підкоморієм Адамом Боговитином проігнорували його, за що отримали штраф у 3 000 золотих. Натомість провадження щодо М. Семашка і М. Жоравницького було відкладене до закінчення справи з Я. Харлинським. Останній проігнорував судовий позов, і тому К. Подорецька у 1605 р. позивала до суду всіх трьох. На судове засідання прийшов Адам Боговитин, заступаючи Я. Харлинського, і покликаючись при цьому на 31-й артикул IV розділу Другого Литовського статуту (сестра М. Семашка Єва була замужем за Я. Харлинським, а друга сестра Барбара – за А. Боговитином). К. Подорецька оскаржувала таке заступництво, але суд визнав доводи А. Боговитина слušними, позаяк він узяв на себе всю відповідальність у цій справі. Тоді позивачка виступила проти М. Семашка і М. Жоравницького “яко противко посесором того ж войтовства”, однак висловила побажання, щоб справа з ними була відкладена до з'ясування стосунків із Я. Харлинським. Уповноважені від позваних Войтех Станішевський і Павло

¹⁷⁶ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 79, арк. 92 зв.–96.

¹⁷⁷ Там само, спр. 78, арк. 689–689 зв.

¹⁷⁸ Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 17, арк. 716 зв. Див. також: ф. 28, оп. 1, спр. 35, арк. 157.

¹⁷⁹ Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 14, арк. 412.

Реховський заявили, що оскільки А. Боговитин “тежар увес тое справы на себе узял, справити се зараз был и есть готов стороны тое сумы шести тисечий золотых полских, теды от тое справы волности просили”, що суд і зробив, а К. Подорецькій дозволив апелювати до Трибуналу¹⁸⁰. Як ми бачили вище, у Трибуналі справу позивачка виграла й у жовтні 1608 р. була введена у луцьке вйтівство.

К. Подорецька фактично відразу передала вйтівство своєму сину від шлюбу з князем Дмитром Козекою *Андрію*, бо вже 16 жовтня 1608 р. він згадується як вйт. Правда, зі слів М. Жоравницького, А. Козека тримав вйтівство у заставі від нього¹⁸¹. Тоді ж до перегонів за луцьке вйтівство долучилася і *Раїна Михайлівна Єловичівна Малинська*, дружина покійного Івана Олехновича Борзобогатого Красенського, яка оскаржила Марка Жоравницького у невіддачі їй боргу в 1 200 золотих, “водлуг запису [...] на войтовстве тутошнемь луцкомь сказаных и присужоных”. Тож у жовтні 1608 р. вона послала возних Матиса Славогурського та Івана Марецького до боржника, якого застали в домі лентвіята Олександра Бедермана. Возні від імені пані Красенської повідомили Марка, що він має або сплатити борг, або дозволити їй ув’язатися у вйтівство. Позивач відповів, що вйтівство перебуває у заставі в А. Козеки і пропонував ув’язання в неназваний у документі маєток на Поліссі, що не влаштувало протилежну сторону, бо, як заявив уповноважений від Раїни Красенської Станіслав Майковський, його підопічна має “тут на том войтовстве перших перевод права”¹⁸². М. Жоравницький не уступив вйтівства і справа мала продовження, бо 9 липня 1610 р. возний Іван Марецький приніс йому позов до Трибуналу, позаяк неоплачений борг загрожував баніцією¹⁸³.

У серпні 1610 р. М. Жоравницький позивав А. Козеку за небажання взяти в нього гроші і віддати вйтівство. 9 жовтня 1610 р. у земському суді облятували лист короля Сигізмунда III з викликом князя до суду за скаргою М. Жоравницького про те, що А. Козека тримає у заставі за 9 000 золотих вйтівство і уникає одержання грошей та віддачі вйтівства. Умоцований князя Андрій Дрохнович заявив, що його підопічний хворий і не може прибути на суд. Уповноважений від М. Жоравницького Ян Жданович парирував, заявивши, що викуп вйтівства не потребує особистої присутності оскарженого, позаяк гроші може взяти і уповноважений. Суд відклав розгляд справи до наступної сесії, а

¹⁸⁰ ЦДІА України у м. Києві, ф. 26, оп. 1, спр. 14, арк. 413–417.

¹⁸¹ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 88, арк. 95–96 зв.; ф. 26, оп. 1, спр. 19, арк. 484 зв. Твердження М. Жоравницького про те, що він передав вйтівство у заставу А. Козеці варте уваги, бо саме він тримав вйтівство на початку року. 18 березня 1608 р. Ян Прегалинський вручив йому королівського листа з вимогою не ображати міщан. Листа вйт не повернув, а посланця побив. У вересні під час ярмарку вйт брав неналежне йому мито, про що скаржилися міщани (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 40, арк. 146–147 зв., 258 зв.–259).

¹⁸² Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 88, арк. 96.

¹⁸³ Там само, арк. 258.

поводова сторона просила дозволу апелювати до Трибуналу, що суд дозволив¹⁸⁴. Державцею вїтївства А. Козека зафіксований у березні 1611 р.¹⁸⁵. Розгляд справи у Трибуналі виявився для *М. Жоравницького* успішним, і 9 травня 1611 р., за рішенням Трибуналу, возний Федір Мойсеєвич увів його в луцьке вїтївство¹⁸⁶.

За час свого дідичного вїтування *М. Жоравницький*, як і його батько, обрїс боргами, досить часто вдаючись до позичання грошей. У 1586 р. вїт позичив 300 кїп грошїв литовських у ковельського єврея Мордохая Симчича; вчасно не віддав, але виручив його дядько Ян Жоравницький, який покпив борг єврею¹⁸⁷. Того ж року *М. Жоравницький* позичив у берестейських євреїв Шаї та Песаха Нахимовичїв 351 копу і 26,5 грошїв; вчасно не віддав, і возний Фронц Бромірський зробив спробу ввести позичкодавцїв у с. Блудїв, але на заваді знову став Ян Жоравницький¹⁸⁸. У 1601 р. наш герой позичив у Адама Буркацького 500 золотих, які вчасно не повернув¹⁸⁹. У 1602 р. Марко позичив у князя Юрія Михайловича Чорторийського 3 800 золотих¹⁹⁰. У 1603 р. *М. Жоравницький* позичив 2 300 золотих у королївського секретаря Войтеха Бобеля; вчасно не повернув і потрапив у совитїсть та шкоди¹⁹¹, а через небажання віддавати грошї позивався на королївський суд¹⁹². Того ж року 1 000 золотих вїт позичив у Богдани з Угриновських Янової Ворониної; знову вчасно не повернув і потрапив під штрафні санкції, а борг зрїс до 3 000 золотих і 100 кїп грошїв литовських, а ув'язати її у свої маєтності не дозволяв¹⁹³. У тому ж 1603 р. *М. Жоравницький* заборгував Яну Лїбїшевському 52 золотих; традиційно вчасно не віддав і заробив штрафні санкції, але віддавати й не думав¹⁹⁴. Під час розгляду справи в луцькому гродї староста Миколай Семашко, незважаючи на всі хитрування позваного, став на бїк Я. Лїбїшевського, і суд змусив позваного сплатити борг¹⁹⁵. У 1604 р. *М. Жоравницький* заборгував Овдотїї Коптїївнї Михайловїї Кендзерській 1 400 золотих і не допустив ув'язаня в с. Підгайці¹⁹⁶. У 1605 р. вїта викликали до Люблінського Трибуналу через два борговї записи (сума не вказана) Раїні Красенській¹⁹⁷. Того ж року *М. Жоравницький* не віддав вчасно 250 золотих Галшці з Бранських Станїславовїї Олдаковській¹⁹⁸. Наступного 1606 р. він

¹⁸⁴ ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 88, арк. 95–96 зв.; ф. 26, оп. 1, спр. 19, арк. 499 зв.–501.

¹⁸⁵ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 90, арк. 401, 1008.

¹⁸⁶ Там само, арк. 639.

¹⁸⁷ Там само, спр. 35, арк. 498–499 зв.

¹⁸⁸ Там само, арк. 500–500 зв.

¹⁸⁹ Там само, ф. 27, оп. 1, спр. 14, арк. 171 зв.–174; ф. 25, оп. 1, спр. 62, арк. 811 зв.

¹⁹⁰ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 65, арк. 123 зв.–124 зв.

¹⁹¹ Там само, спр. 67, арк. 931 зв.

¹⁹² Там само, спр. 70, арк. 173 зв.–174.

¹⁹³ Там само, спр. 68, арк. 267–268, 840–941, 1276 зв.–1278; спр. 70, арк. 160–161 зв.

¹⁹⁴ Там само, спр. 67, арк. 796.

¹⁹⁵ Там само, спр. 68, арк. 1183–1187.

¹⁹⁶ Там само, спр. 70, арк. 132–132 зв.

¹⁹⁷ Там само, спр. 75, арк. 76 зв.

¹⁹⁸ Там само, арк. 149 зв.

заборгував Олександрю і Василю Зубцовським 2 000 кіп грошів литовських, теж вчасно не віддав і борг подвоївся. Позичкодавці через возних Федіра Селицького і Михайла Поповського спробували ув'язатися в с. Підгайці і луцьке вйтівство, але безуспішно¹⁹⁹. Це їм вдалося зробити у 1609 р., доплативши вйту 2 500 золотих, але, уступаючи село, він наробив збитків: вирубав багато дерев, понищив господарські споруди, позабирав речі та худобу в селян²⁰⁰. У 1607 р. М. Жоравницький узяв у борг 100 золотих в Олександри Григорєвої Гулевичової; вчасно не віддав, подвоївши заборгованість²⁰¹. Того ж року Марко позичив у луцького бурграбія Адама Ольшамовського 1 500 золотих; за традицією вчасно не віддав, і возний М. Славогурський, за рішенням суду, зробив невдалу спробу ув'язати бурграбія у вйтівство, бо цього не дозволив зробити лентвйт Олександр Бедерман²⁰². У 1608 р. Лаврентій Древинський позивав М. Жоравницького за борг 100 золотих, які позичив його брат Василь у батька позивача²⁰³. Того ж року вйт заборгував по 200 золотих Матіюшу Крогулецькому²⁰⁴ та Івану Гулевичу²⁰⁵. У 1609 р. М. Жоравницький узяв під запис у братів Івана і Богдана Гавсовичів Кукольських по 3 000 золотих у кожного і, звичайно, “забув” вчасно віддати²⁰⁶. Так само вчинив із львівським купцем Яковом Аведиком, якому заборгував 326 золотих, а через совитість отримав удвічі більший борг²⁰⁷. У 1609 р. за несплату до скарбу “решты побору” (40 зол., 29 гр.) вйта під загрозою баніції покликано до трибунальського суду до Пьотркова²⁰⁸.

Потребуючи грошей, М. Жоравницький продав у 1604 р. князю Юрію Чорторийському частину сіл Вовковиїв та Підгайців за 1 200 золотих²⁰⁹. У того ж князя він купив у 1609 р. третю частину в с. Куклах, також “село Волю на Окне и другую Волю на Каменой Горе, где уже самъ княжа Чарторыский волю засадил и стовъпъ укопавъ”²¹⁰. Того ж року М. Жоравницький купив у братів Богдана та Івана Кукольських за 5 000 золотих у кожного третю частину сіл “Кукол, Воли Куколское и Руды зо всеми тое маетности приналежностями и пожитками”²¹¹. У 1610 р. вйт орендував у свого зведеного брата Михайла Гулевича с. Вовничі²¹².

¹⁹⁹ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 76, арк. 473 зв.–474 зв., 511 зв.–512.

²⁰⁰ Там само, спр. 83, арк. 152 зв.–153 зв., 154–158; спр. 84, арк. 355 зв.–356 зв.

²⁰¹ Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 15, арк. 798–799.

²⁰² Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 78, арк. 598 зв.–599 зв.

²⁰³ Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 17, арк. 812–812 зв.

²⁰⁴ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 80, арк. 246.

²⁰⁵ Там само, арк. 1425 зв.

²⁰⁶ Там само, спр. 84, арк. 53 зв.–54.

²⁰⁷ Там само, арк. 256; спр. 85, арк. 57–58 зв.

²⁰⁸ Там само, спр. 83, арк. 58–58 зв.

²⁰⁹ Там само, спр. 89, арк. 267 зв.–270 зв.

²¹⁰ Там само, спр. 83, арк. 105 зв.

²¹¹ Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 18, арк. 436–438 зв., 440–443.

²¹² Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 88, арк. 926 зв.–927.

Джерела фіксують зловживання М. Жоравницьким владою. Так, 20 травня 1600 р. у міському суді розглядалася справа про привласнення Ярошем Суєтичем грошей, вкрадених Прокопом Кротовичем у Себастьяна Венгерського. Злодій зізнався, що вкрав 300 червоних золотих і кількадесят просто золотих, але скриньку з ними передав Я. Суєтичу і готовий це підтвердити на “пробі”, вимагаючи, щоб ця процедура була застосована і до Я. Суєтича. На це пристав і С. Венгерський, але М. Жоравницький відклав справу на три дні, а згодом лентвійт та райці виправдали Я. Суєтича²¹³. У січні 1601 р., зустрівши на ринку монастирського підданого Симона Кобильницького, вїт наказав слугам допровадити того до свого дому, де його було побито²¹⁴. У вересні 1606 р. Павло Монвід Дорогостайський скаржився на М. Жоравницького за стягування мита з його комор, незважаючи на королівське звільнення від замкової і міської юрисдикції²¹⁵. Слугами вїта згадано Хоровського, Вацлава Куницького, Івана Батятицького²¹⁶. Із скарги міщан на лентвійта Олександра Бедермана 2 жовтня 1608 р. видно, що свої судові повноваження М. Жоравницький орендував йому²¹⁷.

У 1605 р. сталася ганебна для вїта історія. 10 серпня він прислав лавника Андрія Романовича до будинку писаря Яцка Богушевича, де мешкала міщанка вдова Ганна Андріївна з донькою Раїною. Лавник спробував забрати доньку, але мати зуміла оборонити її. Невдовзі той повернувся з підмогою і силою забрав дівчину, якій щойно виповнилося 12 років, та допровадив її до с. Підгайців М. Жоравницькому. Останній, за словами матері, “чинячи досыт непристойному умыслови своему, казавши дочку мою з сорочки зволючи, абы на кошули знаку кгвалту не было так з нагою на постели учинок обридливый полнил и дочку окрутъне згвалтовал, а потом, згвалтовавши ее, могло быти година дня з середи на четвергъ, до мене одослалъ”²¹⁸. Те, що сталося, підтвердив возний Станіслав Янковський і відібрані для цього двоє міщанок, які перед возним констатували “под сумненем своим же суть знаки кгвалту и отънятъе девицтва ее”²¹⁹.

16 листопада 1611 р. вїт склав заповіт, за яким головними отримувачами його статків стали його сестра Олександра Загоровська (дружина Олександра Загоровського) та зведений брат Михайло Гулевич. Вїтівство мало дістатися

²¹³ ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 56, арк. 575–576 зв.

²¹⁴ Там само, спр. 62, арк. 86.

²¹⁵ Там само, спр. 76, арк. 844 зв.

²¹⁶ Там само, арк. 760, 973 зв.

²¹⁷ Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 40, арк. 460 зв. (Міщани скаржилися “о закупене и арендоване за певную суму пнзей урядов, судов войтовских и о не слушное паметного бране над право и звычай так и вин противко праву майдеборскому и звычайю для пожитку аренды его з винных и не винных людей вытегане. А над то водлуг повинности суду войтовского з бурмистром, з райцами и зъ присежниками три дни в тыдне не заседане, але место одного гроша, который ему с права належал чотыри брал, по розных местцах не на местцу звыклом заседане и сужене в шинку, в дому его при судах держанях, о ховане писара не присяглого и не оселого”).

²¹⁸ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 75, арк. 269 зв.–271.

²¹⁹ Там само, арк. 365–367.

дітям сестри²²⁰. Справжність тестаменту поставила під сумнів Олександра Загоровська, звинувативши Михайла Гулевича у підробці²²¹. Відразу по смерті вїйта між ними почалися майнові суперечки²²². Помер М. Жоравницький у день укладення тестаменту²²³, а от із похороном не все ясно. 25 листопада 1613 р. до луцького гроду прийшов луцький єврей Мошко Зелкович і свідчив, що з возним Криштофом Щукою “пилновал дня вчорашнего двадцать четвертого ноябра року теперешнего тисеча шестсотъ тринадцатого при погребѣ и хованю тела зошлого уроженого его млсти пана Марка Жоравницкого войта дедичного луцкого, при церкви светого Дмитра в замку околном луцкомъ лежачомъ, где, ставши сам очевисто, жид Зелковичъ Мошко припоминал и упоминался при теле вышъ менованое особы у держачого добр по небожчику пну Жоравницком позосталых певное сумы пенезей, за записомъ помененого его млсти пна Марка Жоравницкого, войта луцкого, ему служачое”²²⁴. Виходило б, що тіло покійного вїйта поховали через два роки після смерті! Чим була зумовлена така часова дистанція, сказати важко.

Згідно з тестаментом, вїйтівство мало перейти до дітей Олександри Загоровської, хоча ще 12 травня 1611 р. М. Жоравницький заставив його за 9 000 золотих її чоловікові *Олександрові Петровичу Загоровському*²²⁵. Сама Олександра Загоровська ще в жовтні 1593 р. позивалася з М. Жоравницьким, претендуючи на четверту частину вїйтівства²²⁶. Олександр Загоровський був державцею вїйтівства, і лише його та Олександри Жоравницького Загоровської син *Андрій* став дідичним вїйтом. Це добре видно з документів. 11 липня 1613 р. возний М. Славогурський, за скаргою луцького міщанина Йонаса Шольца, дав позов “по урожоных их млсти пана Александра Загоровского держачого, а по урожоных панов Петра и Андрея Загоровских сынов его млсти Александра Загоровского яко дедичовъ войтовства луцкого”²²⁷. У документі за 30 серпня того ж року сказано, що О. Загоровський луцьке вїйтівство “в певной суме обычаем заставы держит”²²⁸. У позові від 23 березня 1614 р. від князя Януша Острозького Олександрю Загоровському останнього окреслено як “на сес час державцы войтовства луцкого”²²⁹. 31 серпня 1615 р. возний Криштоф Озембловський дав позов “по ее млсть Александру зъ Зуравник малжонку уроженого пна Александра Загоровского, сестру рожоную и сукцесорку добр

²²⁰ ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 89, арк. 545.

²²¹ Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 21, арк. 221 зв.–223 зв.

²²² Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 92, арк. 87–91.

²²³ Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 21, арк. 222; ф. 25, оп. 1, спр. 90, арк. 1084 зв. (17 листопада вїйт згаданий як покійний); спр. 93, арк. 131 зв.

²²⁴ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 94, арк. 943 зв.

²²⁵ Там само, спр. 90, арк. 640 зв.

²²⁶ Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 8, арк. 233–233 зв.

²²⁷ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 94, арк. 688 зв.–689.

²²⁸ Там само, спр. 96, арк. 451.

²²⁹ Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 306.

небожчика Марка Журавницького, безпотомне зошлого, и по уроженого Александра Загоровского, яко держачого войтовства луцького и опекуна малжонки его, такъ же урожоних Петра и Андрея, лета маючих²³⁰. Отже, сини О. Загоровського були повнолітніми, і згідно із згадуваним тестаментом, за умови його справжності, саме вони мали б зайняти війтівський уряд, натомість цю посаду обіймав їхній батько саме як державця.

У грудні 1611 р. райці та міщани скаржилися на війта, який фактично передав свої суддівські повноваження в оренду *Андрію Рачковському*: “уряд судовый войтовский зо всіми его приналежностями и пожитками, чого в месте кр. его мл. правом обварованых никгды не бывало, закупил и заарендовал певную дорочную пенсью за то его мл пну войтовы луцькому, даючи и под претекстом помененого неслушне отриманого вряду и местца, не будучи на тот уряд присяглым, затыгнувши ку себе присежников некоторых права невмеетных и не оселых, в справах перед него припалых, паметное неслушное берет над право и звичай²³¹. У червні 1612 р. Андрія Рачковського згадано як лентвійта²³².

За “доброю” звичкою своїх попередників, новий війт теж зловживав владою. Володимирський єврей Шмойло Ізаківич скаржився на О. Загоровського, який під час вересневого ярмарку 1612 р. незаконно взяв у нього мито²³³. У квітні 1618 р. райці та міщани оскаржували перед королем заборону війта виготовляти та шинкувати горілкою, що дозволяли королівські привілеї²³⁴. У травні того ж року король наказав луцькому старості Альбрехту Станіславу Радзивілу заступитися за міщан, бо війт їх “бьет, мордует, отповеди и похвальки на здоровее их чинит” – під закладом 2 000 кіп грошів литовських²³⁵. Тоді ж у травні міщани заявили, що війт два роки не контролював міські фінанси, а міщанам перешкоджав скаржитися королю²³⁶. У травні 1619 р. за недотримання церковних привілеїв на війта скаржився луцький унійний єпископ Євгеній Єлович Малинський²³⁷.

Десь на початку 1620 р. О. Загоровський передав війтівство сину *Андрію*, а 2 квітня 1629 р. погодився на поділ маєтків між своїми синами – Андрієм і Петром, і особисто завірив акт²³⁸. Ще 13 січня 1620 р. О. Загоровський згадується як війт²³⁹, а вже 27 квітня без такого означення²⁴⁰. У документі за 16 січня 1620 р. Олександра Загоровська фіксується як покійна²⁴¹, а 16 лютого

²³⁰ ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 102, арк. 195, 550.

²³¹ Там само, спр. 90, арк. 1141 зв.

²³² ЦДДА України у м. Львові, ф. 52, оп. 1, спр. 425, арк. 1.

²³³ ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 93, арк. 846.

²³⁴ Там само, спр. 110, арк. 70 зв.

²³⁵ Там само, спр. 109, арк. 79 зв.

²³⁶ T. zw. Metryka Litewska, AGAD, sygn. B. 37, k. 78–79.

²³⁷ ЦДДА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 111, арк. 465 зв.

²³⁸ Там само, спр. 166, арк. 600–604 зв.

²³⁹ Там само, спр. 116, арк. 93 зв.

²⁴⁰ Там само, спр. 118, арк. 387.

²⁴¹ Там само, спр. 117, арк. 230, 231.

того ж року ксьондз костелу св. Якуба Марцін Іздебський скаржився на діничного вїта *Андрія Загоровського* за недопущення його із сакраментами до злодія Валентого Лонського, який обікрав церкву й сидів у в'язниці²⁴². Так виглядає, що смерть Олександри Загоровської мала вплив на те, що Олександр Загоровський передав вїтївство синові, який за тридцятилітній період перебування на вїтївстві, на відміну від своїх попередників, не орендував і не заставляв вїтївства цілком, але часом орендував свої судові повноваження²⁴³.

Під час свого врядування А. Загоровський хоча і користувався послугами лентвїтїв, та все ж досить часто і сам очолював міський суд²⁴⁴. Поводив себе самовпевнено і зверхньо, а тому міщани неодноразово змушені були захищати свої права. 24 жовтня 1624 р. бурмистр Нестер Євкович із райцями скаржився на А. Загоровського, який “за лентвойта слугу свого неприсяглого, присяжників албо лавников люди простых не толко права не умеетных албо несведомых, але других и читат не умеетных, а до нихъ Парфена Голузку, человека въ юриздиции местской не оселого, а на тот уряд писарский не присяглого, за писара на депакътацию и вытягане вин неправных з убоженъемъ и знищенемъ мешан и на зънесене прав, привилеюв и волности местских, хотечи мимо уряд рядецкий всем местомъ рядити, подал”²⁴⁵. Окрім того, суди відбувалися у лентвїта вдома, а не в ратуші, і вїт перешкоджав подачі апеляцій королю. У червні 1630 р. король, реагуючи на скарги міщан про вїтївські зловживання та погрози, скерував до старости Героніма Харленського листа, в якому для нормалізації ситуації у місті наклав між сторонами заруку в сумі 50 000 золотих, а возний Яхим Присталовський, за розпорядженням гродського уряду, “тотъ листъ [...] тутъ в замьку луцькомъ вышшнымъ и окольным, такъже и въ месте на местцахъ звычайныхъ обволалъ и публиковалъ”²⁴⁶. 8 квітня 1633 р. бурмистр Ян Матвїйович з райцями скаржився на вїта, який, незважаючи на згадану вище королівську заруку, ображає і б'є міщан, зокрема спочатку побив скаржника, а пізніше ще й збройно вночі напав на його будинок. Того ж дня вїт через слугу скликав до ратуші райців і лавників, а сам, “местце свое войтовское заседши, зараз словы ущипливими пана бурмистра и всих панов райцов соромити почаль”. Коли ж старий райця Кирило спробував його вгамувати лагідними

²⁴² ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 120, арк. 314 зв.

²⁴³ Там само, спр. 169, арк. 513.

²⁴⁴ Там само, ф. 23, оп. 1, спр. 1, арк. 9 зв.–10, 24–24 зв., 32 зв., 34 зв.–35, 35 зв., 37, 43, 46, 58, 63, 81 зв., 84 зв., 88, 91 зв. та ін. Стосовно лентвїтїв у період правління А. Загоровського, то крім зафіксованих Н. Білоус (Білоус, “Луцькі лентвїти XVI–XVII ст.,” 108–109), ще згадуються Ян Казимир Покрицький та Криштоф Немиський (17 вересня 1639 р.), а також Йон Михайлович (13 серпня 1641 р.) та Костянтин Болтугович (27 липня 1644 р.) (ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 169, арк. 513; спр. 227, арк. 342 зв.; спр. 159, арк. 1253). Очевидно, ще при А. Загоровському лентвїтом був Костянтин Букотович, який згадується 18 січня 1652 р. (ЦДІА України у м. Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 179, арк. 1291).

²⁴⁵ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 140, арк. 680 зв.–681.

²⁴⁶ Там само, спр. 173, арк. 1449–1450 зв.

словами, то вїт і його “такими ж словы золжилъ, мовечи: “мильчъ ты хлопе кобелю, негоднику. Летала твоя борода од пана отца моего, тое ж тебе теперь и од мене не минет и каждого з васъ кажу з дому обухами водити до себе, бо-мъ я есте-мъ паномъ вашимъ”. А потомъ всимъ паномъ бурмистрови и райцом, и огулом всему посполъству одведаль кобелями, негодниками, злых матокъ сынами называючи, до губы се их порываль, обухами всимъ и каждому зособна грозечи. Которые таковыя обелги, деспекъта и погрозки протестуючиесе панове бурмистръ и радъци зо всими теръпеливе молчанъемъ знесли”²⁴⁷. Крім того, міщани заявили, що вїт їх судить не в ратуші, а по своїх маєтностях. 15 червня того ж року новий король Владислав IV, замість покарати вїта, видав ще один заручний лист на таку ж суму²⁴⁸.

17 вересня 1639 р. бурмистр Павло Антонович від імені всього поспільства скаржився на А. Загоровського, “ижъ его мл панъ войтъ, не будучи на уряд свой войтовський присягълымъ”, чинить кривди міщанам: забирає міські прибутки, більше 12 років для своїх потреб використовує міську лазню і воскобійню, забрав на ринку кілька плаців і збудував на них будинки, податки з яких бере собі, вимагає від купців вигадане мито. Зафіксували міщани зловживання у судівництві: “а суды теж свое особомъ рознымъ конъдиции шляхецкое *Покрицькому, Немискому* и инъшимъ на утяжене през того места всего запродаеть и оные теж не в ратушу на месьтцу звычайнымъ судовымъ, але по домах приватных, шинъковных и то самъ безъ лавъниковъ, такъ же и по селах своих приватить частокротъне и их теж бурмистровъ под тые ж приватные суды свое квалтомъ притягаючи, самъ одправуетъ и его теж ланътвойтове и *аренъдаре* такъже сами толко през себе одправуютъ, зачим вины безвинъне над право и слушьность незносне на людех сказуютъ. Апеляции теж ланътвойтове и тые *закупъные наместъники* до его мл пана войта, где мешъкаеть по селах дедичных, на знисченъе людское вымышляючи допускаютъ и за ними по маєтностях десеть мил и далее людей ездити примушають”²⁴⁹. Тих, хто відважується апелувати до короля, вїт штрафував, заявляючи “Я тутъ паномъ вашимъ, а вы-сте хлопи и подданные мое, волно ми што хотечи то з вами чинити, бо я естемъ вашъ войтъ дедичный, а не дочастный”²⁵⁰. Окрім того, вїт невчасно призначав вибори бурмистрів – часом достроково, а часом із запізненням, втручався в бурмистровські суди, йому не належні, “и з раменя своего на уряды теж бурмистровские од себе особъ двох што рокъ, их толко для приватъ своих одменяючи, тых и таковых, которые се корумпъти находятъ и уряду того докупуютъ, а што болшая, же тые ж и секрета с конъсультовъ меских его мл выносятъ”²⁵¹. У вину вїту міщани

²⁴⁷ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 185, арк. 257 зв.–258.

²⁴⁸ Там само, спр. 187, арк. 928–929.

²⁴⁹ Там само, спр. 169, арк. 513–513 зв. Згаданий у 1628 р. Ян Казимир Покрицький жив у вїтїтвському будинку (Там само, спр. 163, арк. 300 зв.–301 зв.).

²⁵⁰ Там само, спр. 169, арк. 513 зв.

²⁵¹ Там само, арк. 513 зв.

поставили і те, що він зовсім не обороняв і не підтримував міщанські інтереси, а дуже часто сам ображав і бив міщан, зокрема бурмистрів та райців. На ринку А. Загоровський мав два будинки, в яких було десять яток і на роботу до яких залучав міщан нератушною юрисдикції²⁵². Луцький єврей *Юда Леменович* орендував на три роки (1624–1626) у вїта прибуткову частину вїтївства: “вси провента в мeste Луцку до войтовѣства луцького належачие, вынявши толко суды войтовѣские, лазню и два дома Засланского и Омеляновѣ, вѣ которыхъ провентахъ всихъ войтовскихъ в записе арендовѣномъ меновите описаныхъ”²⁵³. Матеріальні вигоди від свого уряду вїт оберігав особливо ретельно, і всі спроби міщан обмежити їх, найперше в часі ярмарку, викликали його бурхливу реакцію²⁵⁴. А. Загоровський, очевидно, добряче допік міщанам, бо в 1628 р. у Коршовці під Луцьком були знайдені пасквілі на нього²⁵⁵, а в травні 1634 р. його побили студенти єзуїтського колегіуму²⁵⁶.

Викладений матеріал дозволяє зробити певні узагальнення щодо функціонування луцького вїтївства. Надання Луцьку магдебурзького права у XV ст. (орієнтовно в середині століття) покликало до життя інститут вїтївства. Очевидно, від початку луцьке вїтївство було дідичним, тобто спадковим, і таким, яке можна було передати в оренду, заставу чи продати. В містах із дідичним вїтївством вїт відігравав ключову роль у системі міського управління та самоврядування. Дідичність цієї інституції ще більше посилювало відчуття значимості та безкарності. Історики загалом схильні вважати вїта чужорідним вкрапленням у міську громаду і для цього є вагомі підстави. Значна прибутковість цього уряду приваблювала до нього шляхту²⁵⁷, яка навіть робила спроби законодавчо закріпити вїтївство за собою²⁵⁸. Особа вїта-шляхтича у міському середовищі певною мірою ставила його поза/над громадою, на яку вїт дивився зверхньо, а сама громада цікавила його як об'єкт, що приносив прибутки. Тобто вїтївство було певною синекурою, яка давала непоганий зиск при мінімальних зусиллях. Володимир Антонович зауважував, що “посада міського вїта поєднувала у собі два різних значення: в силу одного з них вїт набував земельну власність і ставав у ряди служилого стану – зем'ян [...], в силу іншого значення

²⁵² ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 169, арк. 514–516.

²⁵³ Там само, спр. 141, арк. 32 зв.–34.

²⁵⁴ Там само, спр. 222, арк. 50 зв.–51. (Спроба міщан обмежити апетит вїта при стяганні ним мит під час ярмарку у 1640 р. була оцінена ним, як збитки у 6 000 золотих).

²⁵⁵ Там само, спр. 158, арк. 346–346 зв.

²⁵⁶ АЮЗР (Київ: Временная комиссия для разбора древних актов, 1883), ч. 1, т. 6, 683.

²⁵⁷ Włodzimierz Jarmolik, “Rozwój niemieckiego prawa miejskiego na Podlasiu do Unii Lubelskiej 1569 roku,” *Przegląd Historyczny* 73, zes. 1–2 (1982): 35–37; Benedykt Zientara, “Odpowiedź referenta,” w *Miasta doby feudalnej w Europie środkowo-wschodniej*, red. Aleksandra Gieysztor i Tadeusza Roslanowskiego. (Warszawa: Polskie Towarzystwo Historyczne, 1976), 310.

²⁵⁸ *Volumina Constitutionum* (Warszawa: Wydawnictwo sejmowe, 2008), t. 2, vol. 2, 345–346 (1607 p.); *Volumina Constitutionum* (Warszawa: Wydawnictwo sejmowe, 2010), t. 3, vol. 1, 267 (1620 p.).

війт був представником міщанського стану і його суддею в справах кримінальних²⁵⁹. На думку Зенона Кописького, незважаючи на певну відчуженість, війт, якого присяга зобов'язувала сприяти благополуччю міста, був усе-таки частиною міської громади²⁶⁰. Юліуш Бардах вважав, що війт був специфічним міським урядником, який діяв в інтересах монарха та контролював міське самоврядування²⁶¹.

Війти розглядали війтівство як певний капітал, який можна орендувати, заставити чи продати. Орендували зрідка (М. Гидзинський, М. Прусиновський, М. Гулевич перший раз, бо вдруге тримав війтівство у заставі, Т. Жоравницький). Зазвичай, війтівство передавали у заставу/держання. Особливо часто це відбувалося у другій половині XVI – на початку XVII ст. Від цієї практики майже відмовилися лише Олександр та Андрій Загоровські. Державці війтівства на своїх урядах могли перебувати від кількох днів до багатьох років (Малинські тримали у своїх руках луцьке війтівство чотирнадцять років). У кількох випадках війтівство перебувало у руках жінок. Такі випадки відомі й дослідникам білоруських міст²⁶². Інколи особа, яка отримувала війтівство, сама виконувала судово-врядові функції та збирала прибутки з “пожитків”, але здебільшого судові повноваження перекладалися на лентвійтів, які отримували посаду як плату за службу чи орендували її, а прибутки з нерухомості віддавали в оренду/заставу, зокрема і євреям. Зрештою, відомі випадки, коли особи, що отримали в заставу війтівство, орендували його судово-врядові функції іншим, як це було у випадку з Матеєм Суським та Андрієм Рачковським. Часта зміна війтів не сприяла нормальному функціонуванню органів влади міста, хоча вже сама наявність війта, з набором його прав, суттєво обмежували міське самоврядування²⁶³. Ступінь зловживання владою як дідичних війтів, так і війтів-державців значною мірою залежав від особи війта. Хоча ідеальних війтів Луцьк не мав, та все ж окремі з них у певних обставинах обстоювали міські інтереси, що було радше винятками, ніж правилом. Владний і сильний війт був до певної міри небезпечним для міщан. З іншого боку, як це не дивно, міщани воліли мати сильного війта, що

²⁵⁹ Владимир Антонович, “Предисловие,” в *АЮЗР*, ч. 5, т. 1, 27. Див. спостереження: Marta Załęska, *Wójtostwa dziedziczne w miastach Małopolski w późnym średniowieczu (studium historyczno-prawne)* (Warszawa: DiG, 2005), 65.

²⁶⁰ Зиновий Копыцкий, *Социально-политическое развитие городов Белоруссии в XVI – первой половине XVII в.* (Минск: Наука и техника, 1975), 94.

²⁶¹ Juliusz Bardach, *O dawnej i niedawnej Litwie* (Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 1988), 105–106.

²⁶² Сяргей Стренкоўскі, *Гарадское самакіраванне на тэрыторыі Беларусі (канец XIV–XVIII ст.)* (Мінск: МРІГА, 2013), ч. 1, 280.

²⁶³ Grzegorz Błaszczyk, *Litwa na przełomie średniowiecza i nowożytności. 1492–1569* (Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2002), 180.

²⁶⁴ ЦДІА України у м. Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 1176 зв.

²⁶⁵ Див. для порівняння, як відбувався цей процес у Любліні: Kazimierz Myśliński, *Wójt dziedziczny i rada miejska w Lublinie. 1317–1504* (Lublin: Wydawnictwo Lubelskie, 1962), 45–61, 96–137.

видно зі спроби М. Лисаковського утвердитися на цій посаді у 1566 р. Для звичайних міщан великої різниці між дідичними і недідичними війтами, мабуть, не було, позаяк реальну владу мали і ті, і ті. Щоправда, відомі випадки, коли при розгляді судової справи війт-орендар залучав дідичного війта. Так було 10 листопада 1584 р., коли війтівство було в оренді Миколая Гидзинського: при розгляді справи про видачу втікача на суд зібралися «пан Марко Жоравницький яко войть дедичный, маючи при себе на тот чась ихъ милость пна Яна Жоравницкого, стрья своего, и пна Миколая Кгидзинского, на тот чась держачого войтовства луцкого, к тому бурмиистра, радець и лавников, судъ зупольный местъский»²⁶⁴. Теоретично війт мав очолювати лише лаву і займатися судівництвом кримінальних справ, але у практиці життя лава і рада під загальним керівництвом війта творили те, що називалося магістратом міста. Загалом дідичних війтів у Луцьку було більше десятка (наявний стан джерельної бази робить проблематичним точний їх підрахунок). Джерела дають відомості лише про три випадки купівлі війтівства. 30 вересня 1536 р. королева Бона купила війтівство у доньок Яна Сигнатора Галжки і Ганни, вона ж 23 січня 1548 р. відпродала війтівство Івану Яцковичу Борзобогатому, син якого Василь Іванович Красенський 29 грудня 1578 р. продав війтівство Олександрові Марковичу Жоравницькому.

Той факт, що впродовж XV – першої половини XVII ст. міська громада Луцька не спромоглася викупити війтівство, як це бувало в інших королівських містах, або суттєво обмежити його повноваження²⁶⁵, засвідчує певну її слабкість. Міська рада та лава знаходилися у значній залежності від дідичного війта та тих, кому він передавав свої повноваження. У той самий час настійні прагнення міщан відстояти свої права у боротьбі з війтами свідчили про силу і відбірність міської громади, зростання правової культури і ширше – правосвідомості міщан.

ДОДАТОК

Дати перебування на посаді луцьких війтів

Список скорочень

AS – Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie.

Акты ЛМ – Акты Литовской Метрики.

LM – Lietuvos Metrika.

РГАДА – Российский государственный архив древних актов, ф. 389 (Литовская Метрика).

ЦДІАУК – Центральний державний історичний архів України у м. Києві (перша цифра – фонд, друга – справа, третя – аркуш).

АЮЗР – Архив Юго-Западной России.

ІР НБУВ – Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

1461.22.12. – вiйт **Вацюта** (AS, t. 1, 54) (дiдичний вiйт?).

1490, листопад – 1498.24.01. – вiйт **Труш** (AS, t. 1, 92; Акты ЛМ, т. 1, 88–89; Акты ЛМ, т. 1, вып. 1, 147–148; РГАДА, **389.** 6. 99 об., 157; Опубл. ЛМ, t. 6, 169, 229) (дiдичний вiйт?).

1501.09.02. – **Ян Сигнатор** (Акты ЛМ, т. 1, вып. 2, 71; РГАДА, **389.** 6. 157; Опубл. ЛМ, t. 6, 230) (дiдичний).

Перед 1525 р. – **Софiя з Котовських Янова Сигнаторiвна та її доньки Галжбета i Ганна** (РГАДА, **389.** 19. 280; Опубл.: ЛМ, t. 19, 220) (дiдичнi).

1525.Квітень – вiйт **Якуб Холусвський** (ЛМ, t. 14, 299) (орендар/державця).

1528.01.05. – вiйт **Ян Котовський** (AS, t. 3, 325) (дiдичний).

1528/1530–1533.15.05. – вiйт **Андрiй Желiзко** (РГАДА, **389.** 17. 434–435. Опубл.: ЛМ, t. 17, 333) (дiдичний).

1533.17.12. – ймовiрно вiйтом був **Борзобогатий Иван Яцкович** (AS. Т. 3, 453).

1536.30.09.–1544.29.09. – вiйтiвство у власностi **королеви Бони** (РГАДА, **389.** 19. 280 об.–281. Опубл.: ЛМ, t. 19, 219–223; AS, t. 4, 52–53, 66–67).

1540.21.02. – вiйт **Ян Грабинський** (РГАДА, **389.** 39. 473) (орендар/державця).

1548.23.01.–1565.25.11. – вiйт **Иван Яцкович Борзобогатий** (АЮЗР, ч. 5, т. 1, 52–56) (дiдичний).

1565.25.11. – спроба ув'язати у вiйтiвство **Михайла Малинського** (ЦДІАУК, **25.** 7. 392 зв.–394 зв.; Опубл.: АЮЗР, ч. 8, т. 6, 162–168). 30 грудня 1565 р. його ув'язали у вiйтiвський дiм (ЦДІАУК, **25.** 7. 445 зв.), а лентвiйтом вiн поставив Ст. Романовського. Малинські володiли вiйтiвством 14 рокiв (1566–1579), про що зазначав Василь Красенський, продаючи вiйтiвство Олександрю Жоравницькому (ЦДІАУК, **26.** 3. 449) (державця).

1566.28.01. – вiйт **Миколай Лисаковський** (ЦДІАУК, **25.** 8. 25–25 зв.; Опубл.: АЮЗР, ч. 8, т. 6, 170–171). Того ж дня спроба ув'язати у вiйтiвство Михайла Малинського i Василя Корнофеля (ЦДІАУК, **25.** 8. 24 зв.–25; Опубл. АЮЗР, ч. 8, т. 4, 169–171) (державця).

1566.05.03.–1572.25.08. – вiйт **Михайло Малинський** (ЦДІАУК, **25.** 8. 60–61; Опубл.: АЮЗР, ч. 8, т. 6, 172–173). 24 березня королiвський дворянин Василь Мацкович ув'язав М. Малинського у вiйтiвський дiм (ЦДІАУК, **25.** 8. 72–72 зв.; Опубл.: АЮЗР, ч. 8, т. 6, 173–175; ЦДІАУК, **25.** 9. 45; **10.** 284; **11.** 106, 125 зв.–126, 456; **13.** 411 зв.–412) (державця).

1566.01.05. – за розпорядженням короля ув'язано у вiйтiвство **Миколая Лисаковського** (ЦДІАУК, **25.** 8. 123 зв.–124; Опубл.: АЮЗР, ч. 8, т. 6, 185–186) (державця).

1569.20.05. – Йона Борзобогатий Красенський дарує війтівство сином **Василію і Петру** (РГАДА, **389. 193.** 78 об.–79, 104– 105 об.), але обумовлює, що на цей час війтівство є у заставі в Малинських (дідичні).

1570.05.11. – війт **Ян Добецький** (ЦДІАУК, **25. 12.** 570 зв.–571) (державця).

1572.25.12. – війт **Іван Малинський** (ЦДІАУК, **25. 13.** 657 зв.–659) (державця).

1573.07.07.–02.09. – війт **Костянтин Малинський** (ЦДІАУК, **25. 14.** 254 зв., 327) (державця).

1574.04.09.–1575.25.09. – війт **Остафій Малинський** (ЦДІАУК, **25. 459.** 302, 373 зв., 418 зв.; **15. 79,** 184, 419 зв.–420) (державця).

1576.18.02.–19.06. – війт **Матвій Малинський** (ЦДІАУК, **25. 16.** 42, 219 зв.) (державця).

1576.17.11. – війт **Василь Борзобогатий-Красенський** (РГАДА, **389. 193.** 77–84) (дідичний).

1577.21.05.–03.08. – війт **Матвій Малинський** (ЦДІАУК, **25. 17.** 349 зв., 434 зв., 526) (державця).

1577.04.08. – спроба ввести у війтівство **Станіслава Граєвського** (ЦДІАУК, **25. 17.** 526).

1577.07–21.09. – війт **Остафій Малинський** (ЦДІАУК, **25. 17.** 647 зв. 662–662 зв.; **18.** 562) (державця).

1578.20.12. – війт **Антоній Гнівошевич Єловицький** (ЦДІАУК, **25. 18.** 882–883) (державця).

1578.07.–23.12. – війт **Остафій Малинський** (ЦДІАУК, **25.18.** 562, 910) (державця).

1578.25.12. – війт **Василь Борзобогатий Красенський** (ЦДІАУК, **25. 18.** 913–914) (дідичний).

1578.29.12. – війт **Олександр Жоравницький** (ЦДІАУК, **26. 3.** 449 зв.; **25. 18.** 919 зв.; **28. 12.** 3–4 зв.; ІР НБУВ, ф. 60, спр. 55, арк. 62 зв.–63) (дідичний).

1579.17.07. – О. Жоравницький заповів війтівство по своїй смерті дружині **Ганні Красенській** (ЦДІАУК, **25. 20.** 96–98) (дідичка).

1581.13.01. – війт **Василь Жоравницький** (ЦДІАУК, **25. 22.** 505– 505 зв.; 23, арк. 2) (дідичний).

1581.02.09.–21.12. – війт **Матвій Малинський** (ЦДІАУК, **25. 25.** 49 зв., 88–88 зв., **90,** 438 зв.–439) (державця).

1581.21.12. – війт **Остафій Малинський** (ЦДІАУК, **25. 25.** 438 зв.) (державця).

1582.07.01. – Василь Жоравницький передав війтівство **Матвію Малинському** (ЦДІАУК, **25. 26.** 11) (державця).

1582.12.03.–20.04. – війт **Василь Борзобогатий Красенський** (ЦДІАУК, **25.26.** 335; **28.** 80 зв.) (дідичний).

1582.14.06.–1583.30.01. – вiйт **Василь Жоравницький** (ЦДІАУК, **25.** 26. 575, 639 зв.; *460.* 144) (дiдичний).

1583.03.03–1584.24.06. – вiйт **Миколай Гидзинський** (ЦДІАУК, **25.** *460.* 275 зв.; *29.* 182; *30.* 586 зв.; *31.* 466–467) (орендар).

1584.11.09.–1585.02.01. – вiйт **Марко Жоравницький** (ЦДІАУК, **25.** *31.* 878 зв., 886 а зв., 1133 зв.) (дiдичний).

1585.02.01.–12.04. – вiйт **Ян Жоравницький** (ЦДІАУК, **25.** *34.* 80 зв.–81, 291) (державця).

1586.11.–14.10. – вiйт **Адам Прусиновський** (ЦДІАУК, **25.** *35.* 1048 зв.–1049, 1051) (дружина А. Прусиновського – Катерина, донька Миколая Семашка).

1586.15.10. – Марко Жоравницький заявив, що за борг батька уступив у держання вiйтiвство гданським купцям **Герману Гаку і Ганусу Воншоту** (ЦДІАУК, **25.** *36.* 459 зв.) (державці).

1587.11.02. – Герман Гак і Ганус Воншот заставили вiйтiвство **Катерині Фальчевській Вацлавовій Подорецькій** (ЦДІАУК, **25.** *37.* 28–33 зв, 96–96 зв.; *38,* 245 зв., 937–937 зв.) (державця).

1587.03.09. – Катерина Вацлавова Подорецька орендувала вiйтiвські судові повноваження **Матею Суському** (ЦДІАУК, **25.** *37.* 810) (орендар).

1590.02.05. – Вацлав і Катерина Подорецькі передали в оренду вiйтiвство **Мартину Прусиновському** (ЦДІАУК, **25.** *39.* 334) (орендар).

1591.01.11.–1592.26.08. – вiйт **Адам Боговитин Козерадський** (одружений з Марушею, донькою Катерини Фальчевської від першого шлюбу з князем Дмитром Козекою) (ЦДІАУК, **25.** *38.* 958 зв.; *40.* 278–278 зв., 541, 545; *42.* 108 зв; **26.** *8.* 80–82) (державця).

1592.23.08–1596.02.11. – вiйт **Григорій Колмовський** (ЦДІАУК, **25.** *41.* 189–193; *42.* 322–323 зв.; *43.* 108; *44.* 324, 677 зв.; *46.* 101, 130 зв.; *47.* 2/81 зв.–283) (державця).

1596.02.11.–1599.13.01. – вiйт луцький підкоморій **Ян Харлинський** Latvijas Nacionālā bibliotēka, f. 26, r. 7348, K. 48 v–49; ЦДІАУК, **25.** *49.* 858–858 зв.; *47.* арк. 2/292–296 зв.; *53.* 322) (державця).

1599.21.01.–1601.Жовтень – вiйт **Марко Жоравницький** (ЦДІАУК, **26.** *13.* 378; **25.** *63.* 242 зв.–243; Latvijas Nacionālā bibliotēka, f. 26, r. 7348, k. 10 v., 48 v., 110 v., 120, 131 v) (дiдичний).

1601.15.12. – вiйт **Миколай Семашко** (батько Катерини Прусиновської) (ЦДІАУК, **25.** *62.* 721; *78.* 689 зв.) (державця).

1602.10.09.–1604.20.05. – вiйт **Марко Жоравницький** (ЦДІАУК, **25.** *64.* 725; *66.* 847; *70.* 81 зв.; **26.** *17.* 815; **28.** *34.* 589 зв.) (дiдичний).

1604.06.07. – вiйт **Михайло Гулевич** (ЦДІАУК, **25.** *70.* 607) (орендар).

1605.12.08.–1606.11.11. – Марко Жоравницький віддав в оренду вiйтiвство двоюрідному брату **Томашу Яновичу Жоравницькому** (ЦДІАУК, **25.** *75.* 271–272, 274–275; *76.* 190 зв., 975–975 зв; **26.** *15.* 798; *17.* 754) (орендар).

1607.18.01.–01.07. – вйіт **Марко Жоравницький** (ЦДІАУК, **26.** 15. 798; **25.** 78. 689–689 зв.) (дідичний).

1607.01.07. – Марко Жоравницький заставив вйітвство **Михайлу Гулевичу** (ЦДІАУК, **25.** 78. 689–689 зв.) (державця).

1608.03.10. – **Катерина Подорецька** через заборгованість Марка Жоравницького введена у вйітвство (ЦДІАУК, **26.** 17. 716 зв.–717) (державця).

1608.16.10.–1611.19.03. – вйіт **Андрій Козека** (ЦДІАУК, **25.** 88. 95–96 зв.; **90.** 401, 1008; **26.** 19. 484 зв., 500 зв.) (державця).

1611.09.05. – за рішенням Люблінського Трибуналу уведено у вйітвство **Марка Жоравницького** від князя Андрія Козеки (ЦДІАУК, **25.** 90. 639) (дідичний).

1611.12.05.–1620.15.01. – М. Жоравницький віддав у заставу вйітвство **Олександру Загоровському** (ЦДІАУК, **25.** 90. 640 зв.; **92.** 284, 986; **97.** 50; **114.** 396; **116.** 93 зв.) (державця).

1611.24.12. – Олександр Загоровський передав в оренду судові повноваження **Андрію Рачковському** (ЦДІАУК, **25.** 90. 1141 зв.).

1620.16.02.–1651. – вйіт **Андрій Загоровський** (ЦДІАУК, **25.** 120. 314 зв.) (дідичний).

VOGTS OF LUTSK FROM THE 15th TO THE MID-17th CENTURY

Andriy ZAYATS

The Ivan Franko National University of Lviv,
the Chair of Ancient History of Ukraine and Archival Studies
1 Universytetska str., Lviv 79000 Ukraine

This article tries to identify the origin time of viytivstvo (vogtum) in Lutsk and to trace in detail the chronology of his mortgage, rent and sales on the basis of available sources. In most cases it may reflect the time of the vogts' tenures. The owners of viytivstvo intepreted it as a capital for financial transactions. The main form of transfer of viytivstvo was mortgage, that could last from several months to several years, but we can find only three cases when viytivstvo was sold. The rotations in viytivstvo were very frequent from the mid-16th to the early 17th century. Often vogts delegeted their judicial and administrative authority to lanvogts and rented the income from real estate. The fact that viytivstva were transferred by inheritance allowed their owners to play significant role in the municipal administration or self-government and their position was strengthened by their nobility. It was particularly evident in the early 17th century. At the same time, the pressure of vogts on the urban community contributed to its consolidation.

The author came to the conclusion, that obtaining of the Magdeburgh Law by Lutsk approximately in the mid-15th century gave rise to the vogtum (viytivstvo). Probably, Lutsk vogtum from the very beginning was hereditary and someone was able to lend it, give it to the mortgage or sell it. Viyt (vogt) played a significant role in the system of municipal administration and self-government in towns with the hereditary vogtum.

Vogts considered the vogtum was a kind of capital and therefore it could be rented, pledged or sold. Usually, vogtum was rented or pledged. Especially often this happened in the second half of 16th c. and

in the early 17th century. Tenants of vogtum could stay on their position from several days to many years. Most likely, that normal burghers didn't make much difference between hereditary or nonhereditary vogts, because both of them had real power. Formally, the vogt had to head only the municipal court and prosecute in criminal matters, but on practice both the court and the municipal council were under the general guidance of the vogt. And together they made a governing body called a magistrate. Totally there were more the ten hereditary vogts in Lutsk (available sources are not enough to an accurate count of them).

The limits of abuse of power for both hereditary vogts and tenant vogts depended on the person. While Vogts of Lutsk were far from ideal, some of them protected interests of the town. But it was rather the exception than the rule. Domineering and strong vogt was quite dangerous for the burghers. On the other side, strange as it may sound, they preferred to have a strong vogt.

From the 15th – to the early 17th centuries town community of Lutsk did not succeed to buy the vogtum as it was in many other royal towns, or even significantly limit the powers of vogts. This shows to some extent its weakness. the municipal council and the court were in significant dependence on the hereditary vogts or their plenipotentiaries. At the same time, persistent attempts of burghers to uphold their rights in the fight against vogts showed the community strength, the growth of legal culture and widely – legal consciousness of the burghers.

Key words: vogt, hereditary viytivstvo, rent, mortgage, sales, burghers.

REFERENCES

- Aktova knyha. 1612–1616. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi (dali – TsDIA Ukrainy u m. Lvovi). Fond 52, opys 1, sprava 425. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1652. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 52, opys 2, sprava 179. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1560–1561. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Kyievi (dali – TsDIA Ukrainy u m. Kyievi). Fond 25, opys 1, sprava 3. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1564. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 6. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1565. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 7. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1567. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 9. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1568. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 10. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1569. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 11. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1570. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 12. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1572. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 13. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1573. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 14. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1575. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 15. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1576. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 16. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1577. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 17. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1578. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 18. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1579. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 20. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1580. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 21. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1580. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 22. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1581. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 23. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1582. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 26. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1582–1585. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 28. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1583. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 29. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1583. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 30. (in Ukrainian).

- Aktova knyha. 1584. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 31. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1585. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 34. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1586. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 35. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1586. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 36. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1587. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 37. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1590. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 38. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1591. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 39. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1591–1592. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 40. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1591–1594. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 41. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1592. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 42. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1593. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 43. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1593. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 44. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1594. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 45. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1595–1597. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 47. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1596. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 49. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1598. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 53. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1599–1600. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 56. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1601. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 62. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1601. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 63. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1601–1602. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 64. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1602–1603. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 65. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1602. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 66. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1603. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 67. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1603. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 68. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1604. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 70. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1605. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 73. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1605. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 74. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1605. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 75. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1606. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 76. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1607. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 78. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1607. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 79. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1608. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 80. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1609. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 83. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1609. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 84. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1609. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 85. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1610. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 88. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1610–1612. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 89. (in Ukrainian).
Aktova knyha. 1611. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 90. (in Ukrainian).

- Aktova knyha. 1611–1612. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 92. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1612. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 93. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1613. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 94. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1613. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 96. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1615–1616. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 102. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1618. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 109. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1618. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 110. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1619. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 111. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1620. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 116. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1620. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 117. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1620–1624. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 118. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1624. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 140. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1625. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 141. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1628. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 158. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1628–1644. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 159. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1628. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 163. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1629. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 166. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1629. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 169. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1630. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 173. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1633. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 185. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1633. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 187. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1640. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 222. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1641. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 227. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1574. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 459. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1583. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 25, opys 1, sprava 460. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1593. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 26, opys 1, sprava 8. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1594. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 26, opys 1, sprava 9. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1596. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 26, opys 1, sprava 10. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1599. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 26, opys 1, sprava 13. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1605 – 1606. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 26, opys 1, sprava 14. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1606 – 1607. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 26, opys 1, sprava 15. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1608. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 26, opys 1, sprava 17. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1609 – 1610. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 26, opys 1, sprava 18. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1610. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 26, opys 1, sprava 19. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1612. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 26, opys 1, sprava 21. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1602. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 27, opys 1, sprava 14. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1569. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 4. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1570. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 5. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1575–1576. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 9. (in Ukrainian).

- Aktova knyha. 1578. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 11. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1579. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 12. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1583. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 16. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1588. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 21. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1591. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 24. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1602. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 34. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1603. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 35. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1607. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 39. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1608. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 40. (in Ukrainian).
- Aktova knyha. 1614. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 28, opys 1, sprava 46. (in Ukrainian).
- Akty Litovskoy Metriki*. Sobr. Fedor Leontovich. Varshava: Varshavskiy universitet, 1896, t. 1, vyp. 1. (in Russian).
- Akty Litovskoy Metriki*. Sobr. Fedor Leontovich. Varshava: Varshavskiy universitet, 1896, t. 1, vyp. 2. (in Russian).
- Antonovich, Vladimir. "Predisloviye." V *Arkhiv Yugo-Zapadnoy Rossii*. Kiyev: Vremennaya komissiya dlya razbora drevnikh aktov, 1869, ch. 5, t. 1. 1–94. (in Russian).
- Archiwum Dzikowskie Tarnowskich. Archiwum Narodowe w Krakowie. Sygn. 135. (in Polish).
- Archiwum ksiąg Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie*. Lwów: Instytut Stauropigiański, 1887, t. 1. (in Polish).
- Archiwum ksiąg Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie*. Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1890, t. 3. (in Polish).
- Archiwum ksiąg Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie*. Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1890, t. 4. (in Polish).
- Arkhiv Yugo-Zapadnoy Rossii*. Kiyev: Vremennaya komissiya dlya razbora drevnikh aktov, 1883, ch. 1, t. 6. (in Russian).
- Arkhiv Yugo-Zapadnoy Rossii*. Kiyev: Vremennaya komissiya dlya razbora drevnikh aktov, 1869, ch. 5, t. 1. (in Russian).
- Arkhiv Yugo-Zapadnoy Rossii*. Kiyev: Vremennaya komissiya dlya razbora drevnikh aktov, 1907, ch. 8, t. 4. (in Russian).
- Arkhiv Yugo-Zapadnoy Rossii*. Kiyev: Vremennaya komissiya dlya razbora drevnikh aktov, 1911, ch. 8, t. 6. (in Russian).
- Bardach, Juliusz. *O dawnej i niedawnej Litwie*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1988. (in Polish).
- Bilous, Nataliia. "Lutski lentviity XVI–XVII st.: kharakterystyka uriadu ta personalii." U *Patrimonium. Studii z rannomodernoï istorii Tsentralno-Skhidnoi Yevropy*. Red. Vitalii Mykhailovskiyi ta Yaroslav Stolitskiy. Kyiv; Krakiv: Laurus, 2015, t. 1, 94–113. (in Ukrainian).
- Błaszczyk, Grzegorz. *Litwa na przełomie średniowiecza i nowożytności. 1492–1569*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2002. (in Polish).
- Bortnikova, Alla. "Dzherela z istorii viitivstva u misti Lutsku pershoï polovyny XVI st." *Kyivska starovyna* 1 (2010): 92–109. (in Ukrainian).
- Bortnikova, Alla. "Sotsialnyi portret lutskoho viita Ivana Yatskovycha Borzobohatoho." *Istorychni studii Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky* 9–10 (2013): 10–16. (in Ukrainian).
- Bortnikova, Alla. "Zaprovdzhennia mahdeburzkoho prava u misti Lutsku v XV st. (hramoty 1432, 1497 rokiv)." *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky: Istorychni nauky* 22 (2009): 162–181. (in Ukrainian).

- Hoshko, Tetiana. *Narysy z istorii mahdeburzkooho prava v Ukraini XVI – pochatok XVII st.* Lviv: Afisha, 2002. (in Ukrainian).
- Hrushevskiy, Mykhailo. *Istoriia Ukrainy-Rusy*. Kyiv: Naukova dumka, 1994, t. 5. (in Ukrainian).
- Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. Fond 60, sprava 55. (in Ukrainian).
- Jarmolik, Włodzimierz. “Rozwój niemieckiego prawa miejskiego na Podlasiu do Unii Lubelskiej 1569 roku.” *Przegląd Historyczny* 73, zesz. 1–2 (1982): 23–46. (in Polish).
- Kamiński, Andrzej. “Kariera rodu Siemaszków w XV–XVII wieku.” *Litvano-Slavica Poznaniensia. Studia Historica* 3 (1989): 179–202. (in Polish).
- Kobyletskyi, Mykola. *Mahdeburzke pravo v Ukraini (XIV – persha polovyna XIX st.): istoryko-pravove doslidzhennia*. Lviv: PAIS, 2008. (in Ukrainian).
- Kopysskiy, Zinoviy. *Sotsialno-politicheskoye razvitiye gorodov Belorussii v XVI – pervoy polovine XVII v. Minsk: Nauka i tekhnika*. 1975. (in Russian).
- Korolivskiy pryvilei na lutske viitivstvo. 1511. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti. Fond 312, opys 1, sprava 185. (in Ukrainian).
- Levitskiy, Daniil. “Iz vlecheniya iz dokumentov. otnosyashchikhsya ko vremeni episkopov Vladimiro-Volynskikh Ioanna Borzobogatogo i Feodosiya Lozovskogo (1563–1565).” *Volynskiy eparkhialnyye vedomosti* 6: Chast neofitsialnaya (1872): 195–204. (in Russian).
- Levitskiy, Daniil. “Iz vlecheniya iz dokumentov. otnosyashchikhsya ko vremeni episkopov Vladimiro-Volynskikh Ioanna Borzobogatogo i Feodosiya Lozovskogo (1563–1565).” *Volynskiy eparkhialnyye vedomosti* 7: Chast neofitsialnaya (1872): 232–242. (in Russian).
- Lietuvos Metrika (1522–1530). 4-oji Teismų bylą knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1997. (in Lithuanian).
- Lietuvos Metrika (1559–1563). 40-oji Teismų bylą knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015. (in Lithuanian).
- Lietuvos Metrika*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2007, kn. 6. (in Lithuanian).
- Lietuvos Metrika*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2008, kn. 14. (in Lithuanian).
- Lietuvos Metrika*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2015, kn. 17. (in Lithuanian).
- Lietuvos Metrika*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2009, kn. 19. (in Lithuanian).
- Lietuvos Metrika*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2010, kn. 22. (in Lithuanian).
- Litovskaya Metrika. Rossiyskiy gosudarstvennyy arkhiv drevnikh aktov (dal³ – RGADA). Fond 389. opis 1. delo. 6. (in Russian).
- Litovskaya Metrika. RGADA. Fond 389. opis 1, delo 14. (in Russian).
- Litovskaya Metrika. RGADA. Fond 389. opis 1, delo 17. (in Russian).
- Litovskaya Metrika. RGADA. Fond 389. opis 1, delo 19. (in Russian).
- Litovskaya Metrika. RGADA. Fond 389. opis 1, delo 22. (in Russian).
- Litovskaya Metrika. RGADA. Fond 389. opis 1, delo 39. (in Russian).
- Litovskaya Metrika. RGADA. Fond 389. opis 1, delo 193. (in Russian).
- Lutska miska knyha. 1638–1640. TsDIA Ukrainy u m. Kyievi. Fond 23, opys 1, sprava 1. (in Ukrainian).
- Lutska zamkova knyha. 1560–1561 rr.* Pidh. do vyd. Viktor Moisiienko ta Volodymyr Polishchuk. Lutsk: NAN Ukrainy, Instytut ukrainskoi movy, Instytut ukrainskoi arkhieohrafi ta dzhereloznavstva imeni M. S. Hrushevskoho, Zhytomyrskiy derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka, Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Kyievi, 2013. (in Ukrainian).

- Lietuvos Metrika (1562–1566): 47-oji Teismų bylą knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2011.
- Malinovskiy, Ioannikiy. *Sbornik materialov, odnosyashchikhsya k istorii panov-rady Velikogo knyazhestva Litovskogo*. Tomsk: Parovaya tipo-litografiya P. I. Makushina, 1901. (in Russian).
- Marochkin, Vasyl. *Ukrainske misto vid XV do seredyny XVII st. Zvychaievo-pravova atrybutyka yak istorychne dzherelo*. Toronto: Hypertext Plus, 1999. (in Ukrainian).
- Mietrika Vialikaha kniastva Litomskaha. Kniha 44: 1559–1566*. Padrichtavam Aliaksandr Hruša. Minsk: Arty-Feks, 2001. (in Belarusian).
- Myśliński, Kazimierz. *Wójt dziedziczny i rada miejska w Lublinie. 1317–1504*. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie, 1962. (in Polish).
- Pashin, Sergey. “Goroda Galitsko-Volynskoy Rusi vtoroy poloviny XIII – pervoy poloviny XIV vv. i magdeburgskoye pravo.” *Genezis i razvitiye feodalizma v Rossii* 11 (1988): 139–145. (in Russian).
- Russkaya istoricheskaya biblioteka*. Sankt-Peterburg: Senatskaya tipografiya, 1903, t. 20. (in Russian).
- Sas, Petro. *Feodalnyye goroda Ukrainy v kontse XV – 60-kh godakh XVI v*. Kiyev: Naukova dumka, 1989. (in Russian).
- Shchyhel, Ryshard. “Problemy urbanizatsii Tsentralnoi Yevropy u XII–XVI st.” *Problemy slovianoznavstva* 42 (1990): 16–22. (in Ukrainian).
- Shtanko, Oksana. “1566: odyń rik z istorii Lutsokho magistratu.” *Naukovi zapysky: zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv. Instytut ukrainskoi arkheohrafii ta dzhereleznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy* 25 (2012): 90–109. (in Ukrainian).
- Shtanko, Oksana. “Uriadnyky Lutsokho magistratu XVI st.: rekonstruktsiia personalnoho skladu.” *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Istorychni nauky* 4 (2011): 297–305. (in Ukrainian).
- Shtanko, Oksana. “Viity ta lava Lutska XVI – pershoi polovyny XVII st.” *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Istorychni nauky* 22 (2010): 25–32. (in Ukrainian).
- Starchenko, Natalia. “Spravy pro zgvaltuvannia v shliakhetskomu seredovyskhi Volyni (ostannia tretyna XVI st.)” *Sotsium. Almanakh sotsialnoi istorii* 11–12 (2015): 115–119. (in Ukrainian).
- Strienkowski, Siarhiej. *Haradskoje samakiravannie na terytoryi Bielarusi (kaniec XIV – XVIII st.)*. Minsk: MRIHA, 2013, č. 1. (in Belarusian).
- T. zw. Metryka Litewska, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Sygn. B. 37. (in Polish).
- Ukrainske povsiakdennia rannomodernoï doby. Vyp. 1: Volyn XVI st.: zbirnyk dokumentiv*. Kyiv: Feniks, 2014. (in Ukrainian).
- Urzednicy wołyńscy XIV–XVIII wieku. Spisy*. Oracował Marian Wolski. Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 2007. (in Polish).
- Volumina Constitutionum*. Warszawa: Wydawnictwo sejmowe, 2008, t. 2, vol. 2. (in Polish).
- Volumina Constitutionum*. Warszawa: Wydawnictwo sejmowe, 2010, t. 3, vol. 1. (in Polish).
- Voronchuk, Iryna. *Rodovody volynskoi shliakhty XVI – pershoi polovyny XVII st. (rekonstruktsiia rodynnykh struktur: metodolohiia, metodyka, dzherela)*. Kyiv: Vyshcha shkola, 2009. (in Ukrainian).
- Zaiats, Andrii “Instytut viitivstva v mistakh Volyni XVI – pershoi polovyny XVII st.” *U Tsentralna i Skhidna Yevropa v XV–XVIII stolittiakh: pytannia sotsialno-ekonomichnoi*

Заяць А.

ISSN 2078-6107. Вісник Львівського університету. Серія історична. 2015. Випуск 51. С. 194–242

ta politychnoi istorii. Do 100-richchia vid dnia narodzhennia Profesora Dmytra Pokhylevycha. Red. Leonid Zashkilniak ta Mykola Krykun. Lviv: LDU imeni Ivana Franka, 1998, 106–112. (in Ukrainian).

Zaiats, Andrii. “Poshyrennia mahdeburzkooho prava na Volyni v piznomu serednovichchi.” *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia* 4 (2004): 283–290. (in Ukrainian).

Załęska, Marta. *Wójtostwa dziedziczne w miastach Małopolski w późnym średniowieczu (studium historyczno-prawne)*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2005. (in Polish).

Zbiór dokumentów pergaminowych. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Sygn. 4805. (in Polish).

Zientara, Benedykt. “Odpowiedź referenta.” W *Miasta doby feudalnej w Europie środkowo-wschodniej*. Red. Aleksandra Gieysztor i Tadeusza Rosłanowskiego. Warszawa: Polskie Towarzystwo Historyczne, 1976. 308–310. (in Polish).

Стаття надійшла до редколегії 11.05.2015

Прийнята до друку 21.12.2015